

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

LETNIK XXXV.

ŠTEV. 2.

FEBRUAR 1915

Vsebina februarskega zvezka:

1. Oton Župančič: <i>Zlata jutra</i>	49
2. Fl. Golar: <i>Vizija</i>	49
3. J. R. Glaser: <i>Noč</i>	50
4. Josip Kostanjevec: <i>Na solčnih tleh</i> . (Dalje prihodnjič.)	51
5. Fl. Golar: <i>Blagoslov</i>	58
6. L. Pintar: <i>O krajnih imenih</i> . XIX.	66
7. Albin Ogris: <i>K slovenskemu prevodu Flaubertove „Madame Bovary“</i> . (Konec prihodnjič.)	73
8. Anton Gaspari: <i>Zgodba o Tinčku</i>	81
9. Fl. Golar: <i>Ti si bogat</i>	84
10. J. Wester: <i>Dr. Sketova pisma iz Bosne</i> . (Konec prihodnjič.)	85
11. Književna poročila	92

Dr. Vinko Zupan: *E. Zola, Rim*. — Dr. Fr. Ilešič: *Pavel Flerer*. „Babica pripoveduje. II. — z —: Gruden dr. Josip, Zgodovina slovenskega naroda. 4. zvezek. — Kaj. Ogrizek: *Savremenik*. Mesečnik Društva hrvatskih književnikov u Zagrebu. — Dr. Fr. Ilešič: *Mažuranič Vladimir*, Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik. — Nik. Voznik: *Jan Ev. Chadt Ševětinský, Dějiny lesů a lesnictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*.

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj in odgovorni urednik: Valentin Kopitar.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knafljeva ulica št. 5.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Oton Župančič:

Zlata jutra.

Zlata jutra in zarij šumeči slapovi,
rosa, razlita vsak dan v krasoti novi,
ptica, v zelenih labirintih doma,
ptica skrita v jasni lazur neba . . .

Jezer blesk, odblesk nebeškega morja,
tiho v brezbrežje valujoča obzorja —
kamor v vesoljstvo si vrgel svetlo oko,
biserni krogi vse dalje in dalje se pno,

se srečujejo s krogi duš izbranih,
k tebi poslani so od obal neznanih,
s tvojimi krogi se bratsko poljubljajo,
v tvoje kroge se tajno izgubljajo . . .

Vse je v tebi, v tvojo dušo se lije
večnost brez konca; njene harmonije —
stoj in nagni pobožno nádnje uho —
žarovite ti skozi prsi deró.

Fl. Golar:

Vizija.

V mesečini peketajo
jezdci na divji raj,
v vriskanju fanfar vihrajo
v blisku sabelj skozi gaj.

Na poljano, na prostrano
boj visok izvojevat
gre junak po smrtno rano,
zadnjo svatbo svatovat.

Pesem meča in krvi
do nebeških zvezd odmeva
in iz sinjih ust ječi
žalostna molitev dneva.

Iz srca vre val žareč,
glas mrtvaške melodije
se po širni plani lije,
blodi, vzdihla krik ihteč.

In buči, vali se grom
nad slemena in obzorja,
in drhte krvava morja
trkajo na božji dom:

Ali prazna so nebesa,
da ne vidijo oči
groze, ki zemljo potresa,
ali si, Usmiljeni?

*Glaser je bog nadarjen pesnik. Tudi ne gubi se v
nejasnih kalupih svojih*

J. R. Glaser:

Noč.

Spreletel je zarjo mraz
in zapadla noč planine,
truden jaz od bolečine
skozi njo si delam gaz.

Rad imel bi dom nocoj,
da ogrejem se premražen,
rad bi sanjal utolažen,
poleg tebe in s teboj...

Ah, vse drugo — prazen trud.
Mrak je mojo pot zaplazel:
zrem nazaj, in kjer sem gazil,
s temo spet je sled zasut...

Josip Kostanjevec:

Na solnčnih tleh.

Povest.

II.

Dobre tri tedne potem se je Mirko Podlipnik poslavljaj od Vipavcev. Od tabora sem je porabljal ves svoj prosti čas v svoje nadaljno izobraževanje, zlasti je čital razprave, tičeče se razvoja narodnega gibanja med Slovenci. Navduševali so ga ognjeviti govori idealnega dr. Tomana v Kranjskem deželnem zboru in pozneje v državnem zboru v šestdesetih letih, ko se je potezal za pravice slovensčine in za enakopravnost; žalostili so ga pojavi v deželnih zborih na Štajerskem, Koroškem, Goriškem in v Istri. Izprevidel je že tačas, da je bil slovenski program, zahtevajoč poleg narodne enakopravnosti tudi deželno samoupravo, preveč kranjski, preveč kopiran po onem velikih slovanskih narodov. Tako si je hotel pridobiti lastno prepričanje, lastno sodbo ter se oborožiti za poznejše boje, da bi mogel tujca ugnati z dokazi, ki jih ne bo mogoče izpodnesti. Bil je pač velik idealist, ko je verjel, da se bodo dali naši nasprotniki, pa bodi na severu ali na jugu, prepričati po takšnih še tako jasnih dokazih, da nam priznajo naše pravice. Ni jih poznal še tistikrat. Vsekako mu je pa študij tistih dni razbistril položaj, da je gledal z lastnimi očmi, da je razširil svoje obzorje. Iz vsega tega je razvidno, da je bil Mirko Podlipnik inteligenten človek in da si je moral že v svoji mladosti pridobiti potrebnega predznanja, da je sedaj lahko zidal na njem svojo zgradbo. In res, Mirko ni bil od začetka namenjen trgovini; šolal se je bil že nekoliko let na gimnaziji in le sovražna usoda ga je pregnala od tam, da je moral seči po kruhu, ki mu od začetka ni bil baš simpatičen.

Mirko se je torej poslavljaj od Vipave. Nikdar si ni mislil, da mu bo slovo tako težko. Kakor bi zapuščal svoj rojstni kraj in ne dežele, ki mu je bila zavetje samo mimogrede. Pa saj je bilo to zavetje tako toplo in se mu je dajalo od srca tako neprisiljeno, da je bilo težko otresti se neke tihe melanholije ob uri slovesa. In tistikrat je pravzaprav šele docela spoznal, koliko simpatij si je bil pridobil pri vseh slojih prebivalstva nevede in nehote. Na predvečer

Prostori
 njegovega odhoda se je zbrala v Čitalnici lepa družba, da se poslovili od njega. Prišel je celo stari dekan, ki ni navadno zahajal nikamor, in je ostal precej dolgo. In tudi nekaj okoličanov je sedelo za mizami ter pritrjevale poslušalo poslovične govore, slaveče predvsem Podlipnika kot pevca, ki ga bode težko nadomestiti. Nato so seveda odmevale pesmi, vse po vrsti, kolikor jih je znal dobro izvežbani tedanji pevski zbor. Da, lepi so bili tisti časi, ko se je še vse družilo v slogi in bratstvu, ko je bilo še vse „enih misli, enega srca“ in so bila ta srca polna medsebojne ljubezni in sleherni trenotek pripravljena odpuščati ...

Krasno jesensko vreme je bilo drugi dan. Mirko je že zgodaj sedel na voz k svoji skromni prtljagi, bič je zažvižgal po čistem vzduhu, konja sta potegnili. Velik šop jesenskih dehtečih rož, darilo pevcev, se je svetil, privezan na pokrov bele škatlje, v mlado sveže jutro. Šlo je naglo čez most, kjer je zadnjič pozdravila Vipava, kjer so iz Podskale v slovo pomignili že skoro orumeneli vrhovi visokih kostanjev. In zaostajala je za vozom hiša za hišo, izginjala so okna, polna nizko navzdol visečih zadnjih letošnjih nagelnov. Zableščala so v solncu vrteča se mlinška kolesa na desno, začulo se za hip ropotanje stop in razgrnila se je daljna prašna cesta pred očmi. Zbogom, trg!

Podlipnik se ni še nikdar vozil v Trst po tej cesti. Od Manč naprej mu je bilo vse neznano, zato ga je pa toliko bolj zanimalo, da je pozabil na vse drugo in se vdal samo opazovanju in sanjarenju. Na desni in levi so se začeli po solčnih rebrih vinogradi. Trsje, rdečkasto, semtertje že orumenelo, je vztrepetavalo v rahli sapi in se svetlikalo v solncu. Med njim so se pomikale glasne in vesele vrste trgačev. Zakaj tiste dni se je začela trgatve in bila je obilna. Čestokrat je od vrha zazvenel strel iz pištole, se je razlegnilo ukanje iz mladega grla, je zablislil na rami poln brentač mastne črnine in se zibal proti osredku, kjer so čakale brente na okrašenih vozech. Čudovito hitro so se polnile.

Voz je lezel v reber, na vrhu so se konji spustili v dir, začela se je ozka Braniška dolina. Ob cesti so se vpogibale češplje, polne vijoličastih, z drobnostjo in delikatno belo moko potresenih plodov. Za njimi je v ozki kameniti strugi šumela voda med vrbjem in akacijami. Pojavilo se je par nizkih koč, čepečih pod bregom. Šlo je skozi dvoje začrnelih vasi, dalje ovinek za ovinkom po dolgočasni Raši in skozi Kobdilj do vrha. Na desni Štanjel, okrogel, s hišami prilepljenimi na rebro kakor lastovičja gnezda.

Kras! Kamor seže oko — valovita planota, v presledkih hra-
stiče, borovci, doline, vinogradi, njivice, senožetice, bele vasi z
zvoniki, začrnelimi od dežja in burje, vse med blestečimi skalami,
med dišečim brinjem. Oaze. In svetlo, tako svetlo, da jemlje vid,
da mrgoli pred očmi. Solnce se ne gane, vedno na tistem prostoru,
visoko pribito. Na vzhodnem obzorju goli griči, na levici Nanos
s Sv. Hijeronimom, zaščitnikom mornarjev, za hrbtom Čaven in
Kolk, črni Trnovski gozd in tam daleč kakor v rahlem snu počiva-
joča zelena Hrušica. Na jugu in zapadu nebo nizko poveznjeno,
pogrezujoče se, svinčenooblede.

Kako ves drugačen si je predstavljal Podlipnik Kras po raznih
popisih, po zemljepisnih urah profesorjev. „Krasen si, Kras, odtod
tvoje ime!“ je vzkliknil vrhu klanca, odkjer se mu je odprl ta veli-
častni razgled.

V Koprivi je voznik ustavil, trebalo je počitka konjem, pa tudi
sebi privezati dušo. Pred Zegovo gostilno je bilo precej vozov,
lahkih kolesljev, globokih lesenih trug, velikim kurnikom podobnih
obojev. V trugah so vozili v Trst led iz Hruševskih in Trnovskih
ledenikov, v kurnikih teleta, kokoši, maslo in jajca, večinoma
sami Gorjani. Vsi so se sedaj prazni vračali proti domu, toda s
polnimi mošnjički. Nekaj voznikov je sedelo kar pod hišo ob
mizi pritrjeni v zid, drugi so bili v veži in tretji v sobi na levo.
Povsod se je razlegal glasen šum, žvenketali so kozarci, slišalo
se je hripavo petje. Vse živo, veselo. Med gosti se je vrtel sam oče
Zega, velik in močan mož, pristen Kraševce. Jasen je bil njegov
obraz in svetle njegove oči, njegova pšenica je zorela, sleherni dan
jo je žel. Kako drugače je tam dandanes, ko je stekla mimo že-
leznica. Gostilničar Zega bi ušel zopet v grob, ko bi mogel še
enkrat vstati tam izza cerkve in pogledati v svojo hišo, pogledati
na ljubo mu vas. Nikjer več pšenice, nikjer žetve, samo tožno šu-
menje borovcev pod vasjo in pod noč melanholično petje publičev
v vaški mlaki. Novo življenje!

„Oho, vas gospodine sem pa že nekje videl,“ je dejal Zega,
ugledavši Podlipnika. Položil je kazalec navpično na čelo, kakor bi
vstal. „Aha, vas že imam. Zadnjič v Vipavi na taboru. Krasno ste
peli. Moje ime je Zega. S čim naj vam postrežem? Razpolagajte z
vsem, res lepo je bilo. Še enkrat bi hotel doživeti takšen dan.“

Podlipnik je naročil čašo terana in sirove kraške gnjati ter
sedel za mizo v sobi.

„Da, gospod Zega, lepo je bilo. Kako ste se vozili domov,
vi Kraševci?“

„Ej, gospodine, dobro, kako ne? Samo malo dolga pot je bila, naravnost se ni dalo iti, navdušenje nas je ustavljalo pri vsaki veji, kjer smo vedeli, da je dobra kaplja. Zlasti mlade. Štirje možakarji iz Komna so doživeli celo majhno nezgodico. Njih konj je namreč prišel domov ravno dva dni pred njimi. To so vam Kraševci, gospodine!“

Zasmejal se je od srca in položil pred gosta zajtrk.

„Kam pa, gospodine? V Trst gotovo. Nisem vas še videl nikdar tod mimo, bržkone se vozite prvič. In niste Vipavec, se vam pozna.“

„Ugenili ste, gospod Zega,“ je odgovoril Podlipnik. „Prvič lazim tod, pa ni izključeno, da se odzdam vidimo večkrat. V Trstu se mislim naseliti, dobil sem službo trgovskega pomočnika v eni prvih veletrgovin. Pa ni naša ta trgovina, to si lahko mislite, gospod Zega. Gospodar je menda zagrizen Lahon. No, jaz se ga ne bojim, italijanščino lomim za silo, učil sem se je v šoli. Zdaj mi pride prav. On pa potrebuje predvsem Slovenca, zakaj Slovenci se ne ogibljejo njegove trgovine, hvaležni so mu menda, da jih za hrbtom zmerja in psuje. Najde se med njimi pa vendar že marsikateri, ki zahteva slovensko postrežbo. In to ga je nagnilo, da me je sprejel.“

„Kako se piše ta možakar?“

„Gregorio Burlatti, gospod Zega. Poznate?“

„Eh, kaj ne bi. Mož visoko leti, zato mora psovati Slovence. Kako, da niste iskali drugod?“

„Predvsem mi je bilo na tem, da pridem v pošteno prakso, v veliko trgovino, da vse vidim in izkusim ter se popolnoma izurim v vseh panogah trgovstva. Pri njem bom imel menda priliko, da je ni boljše želeti. Potem pa, gospod Zega, bomo z njim — konkurirali,“ je dejal Podlipnik samozavestno in dvignil glavo.

Zega ga je pogledal začudeno; zazdelo se mu je, da se Podlipnik ne baha, da tiči zares v njem nekaj posebnega. Ugajal mu je mladi mož.

„Visoki in smeli so vaši načrti, gospodine. Kaj, če bi se res kedaj uresničili? Prav imate, predvsem učenje in natančno poznanje stroke, potem pridnost in varčnost, premišljena podjetnost in podlaga je ustvarjena. Čakajte, da trčim z vami na dobro srečo.“

Stopil je po svojo čašo in trčil s Podlipnikom. Potem se je nekoliko hipov zamislil in dejal skoro nato resno:

„Kolikor preudari moja kratka kraška pamet, vam je zadnji tabor zašel v kri in sedaj vidite vsled tega povsod samo rožice. Pozabili ste na trnje. Svetujem vam, gospodine, da si spravite v svoje

kovčege velike sklade potrpežljivosti, samozatajevanja in vztrajnosti. Žalitve lastne osebe vtaknite kolikor mogoče v žep, na žalitve naroda reagirajte s pametnim premislekom in odločnostjo. Cunja ne smete biti, ako si hočete pridobiti spoštovanje, metla vam ni treba biti, dokler niste na cilju. To so moji dobrohotni nasveti, ako jih hočete uvaževati. Usiljujem vam jih ne. Tam doli so svetla tla, a so tudi vroča. Ako si opečemo z nepremišljenostmi perutnice pre-zgodaj, je bodočnost izgubljena, naš cilj odmaknjen v nedogled.“

Podlipnik je spoštljivo zrl na moža, sedečega na koncu mize z nekoliko upognjenim širokim hrbtom in mežikajočega s svetlimi inteligentnimi očmi.

„Ali ste vsi Kraševci tako dalekovidni?“ je nehote vprašal.

„Ne dalekovidni, gospodine, pač pa ostrovidni in izkušeni po vedni dotiki s Trstom in utrjeni.“

Zunaj je bilo zopet napreženo, Podlipnik se je odpravil.

„Ne, gotovo nisem bil danes zadnjič pri vas, gospod Zega. Zbogom!

„Kadar pridem v Trst, povprašam po vas, da vidim, kako ste, gospodine,“ je dejal Zega in spremil gosta do voza.

Voz se je premaknil, Podlipnik je še na ovinku zamahnil z roko v pozdrav na pragu stoječemu Zegi, in dalje so kresala konjska kopita kamenje po trdi rjavkastobeli cesti.

Podlipnik se je naslonil udobno v vozu nazaj. Zaužito močno vino ga je začelo greti, ga je polagoma zazibalo v neko poluspanje, kjer se preneha vsako razmišljanje in se razpredejo po glavi same zlatotkane misli, same prijetne podobe izza lepih dni, kakor za toplo pečjo v polumraku ob zimskih večerih. Enakomerno konjsko tepetanje ga je naposled popolnoma uspavalo, da mu je zlezla glava na prsi. Zbudil se je stoprav, ko je voz ropotal skozi Opčino in je na vrhu nad njo zableščal sloki obelisk.

Visoko je stalo solnce, šlo je že na poldan. Voznik se je ozrl na Podlipnika ter dejal, kažoč z bičem proti vrhu:

„Tam gori nekoliko ustavim. Še vsak, kdor se je prvič peljal z mano tod mimo, je stopil tam z voza. In dosti jih je bilo, ki se jim potem ni mudilo dalje.“

Podlipnik je prikimal. Srce mu je bilo hitreje, kolikor bolj so se bližali vrhu. Razburjenje, kakršnega navadno ni poznal, se ga je sedaj nenadoma polastilo. Ko se je voz ustavil, je zamižal, da se mu oko dostojno pripravi na to, kar je imelo videti v bližnjem hipu.

Adrija! Ob tvojem pogledu vzkipi srce, se vzradoste misli in se podvoji hrepenenje. Ti sama si hrepenenje in kopnenje. Kdor te je enkrat videl, te ne pozabi, nazaj mora ob tvoje obali, nazaj v tvojo sveto bližino, nazaj v tvoje solnce, v tvojo bleščobo, v tvoje naročje. Tisoč imaš rok in vsaka roka tisoč vezi, ki vežejo nase in ne izpustijo. Za njim, ki hoče ubežati, se vijejo kakor kače, njegovih nog se opletajo kakor polipi, obstati mora in se vrniti. Nazaj! Tisoči so že odhajali, a so se morali vrniti, tvoje pesmi so zaželeli, preden so legli za vedno k tvojim nogam. Umirajoči so še upirali pogled v tvoje veličastvo in v slasti tvojega objema so zatisnili oči. Ti si hrepenenje, ti si uteha in pozabljenje!

In nje prvi silni objem je začutil danes Mirko Podlipnik na vrhu ob obelisku. Omamljen se mu je vdal, ni se mogel ubraniti. Sladka opojnost še je razlezla po njegovih žilah, porodilo se je prvo neodoljivo hrepenenje. Kakor bi se od nekje glasila čudovito ubrana pesem nevidnih pevcev, narahlo spremljana od nevidnega zbora krilatcev.

Voznik je stal pri konjih in topo zrl na Trst. Trdo stisnjene so bile njegove ustnice, na usnjatem obrazu niso bile zapisane njegove misli. Brezbrižno je stal, opirajoč se z levim komolcem na voz, prestopajoč z noge na nogo.

„Čas bi bil, da odrineva, gospod. Sicer se ne morem vrniti nocoj,“ je nazadnje opozoril Podlipnika. „Siti boste itak kmalu Trsta, kakor sem ga bil sit jaz, zato ga ne požirajte že sedaj.“

Podlipnik se je zdramil in skočil na voz.

„Torej hajdiva, ako tako misliš,“ se je zasmejal in ponudil vozniku smotko. „Navzdol morava pušiti kakor velika gospoda.“

Vozniku so se nategnila ustna. Zarežal se je kakor cigan belemu kruhu in ugriznil v smotko.

Šlo je naglo navzdol. Konja sta morala zadrževati voz, da so silili komati na ušesa in so se zadnje noge skoro dotikale prvih.

Nizko doli je ležalo mesto. Dim je pogoledal nad strehami, videlo se je nerazločno kakor iz megle. V pristanišču je bilo svetleje, jasno so se črtali zasidrani parniki ob pomolu S. Carlo in ob obali Sanitá, veselo so se zibale jadrenice z visokimi jambori, kakor veliki metulji so nad morsko gladino vztrepetavale ladje s svojimi belimi jadri. Nizka istrska obal se je pogrezala na jugu v morje.

Čuj, kakor bi se bila naenkrat odnekod pritepla in vzrojila burja. Kakor bi v daljavi streljalo, kakor bi se valile stene z viška v dolino. Za hipec preneha na eni strani, pa završi od druge, od

tretje, od vseh. Hipoma je bilo zašumelo mesto, oglasilo se je kruto in trdo. Tisoči žilavih in izpitih rok, stotine utrujenih živalskih nog provzročujejo besnenje tega hudournika, drvečega po vzduhu.

Podlipniku je na nekem ovinku hipoma vzelo sapo, kakor bi se bila nenadoma odprla vrata velikanske žareče peči. Nobene sapice več, ki so ga dozdale hladile po poti čez Kras. Solnce zastirto z lahko sivkasto kopreno, njegovi žarki samo razbeljeno tekoče železo. In to že zdaj v septembru! Podlipniku je leglo na prsi, vznika pa se je obrnil režeč proti njemu:

„V peči smo, gospod, haha. Kolikrat sem se svoječasno cmaril in pražil na tem ražnju. Pa me ne bodo več! He, počasi, konjiča!“

Podlipnik ni odgovoril. Drugačne misli so vrvele po njegovi glavi ob pogledu na mesto, ki mu naj postane novo zavetišče njegovega življenja. Kako se bo odslej razvijala njegova bodočnost, kako dolga in kakšna bo tam njegova pot, kakšen konec? Ni bil malodušen: njegovo šibko telo je podpirala krepka volja, velik in močan duh, a sedaj ga je vendar zaskrbelo, se ga je vendar polasčala nepoznana plahost. Pred čim plahost? Ni si mogel raztolmačiti. Ali se ni odpravil tja doli sam in radovoljno, poln upov in nad, po temeljitem preudarjanju in poln samozvesti? In sedaj naj bi se oplašil še preden je noga njegova prestopila novi prag? Ne, tega ne! Siloma je dvignil glavo in se je izkušal otresti neplodnega raziskavanja samega sebe. Toda voz je že zavozil na trdi mestni tlak, iz srca njegovega pa ni še izginila bolna misel.

Ko je Podlipnik odpravil voznika, je šele prav začutil svojo osamelost in zapuščenost. Objelo ga je bilo mesto in sprejelo neprijazno. Po ulicah voz pri vozu, ropot, da so bolela ušesa, od tlaka puhteča soparica, vonj po prahu, iz stranskih ozkih ulic vonj po plesnivosti in umazanosti. Ob vsakem koraku tuji nepoznani obrazi, od nikoder znanega prijaznega glasu.

Zahrepenel je nazaj po tihi dolini; izprehod ob obali, dasi tako slikovit, ni vplival tisti dan na njegovo sicer za naravno krasoto tako dovzetno dušo. Truden se je vrnil proti večeru v hotel, kjer je prenočeval tisto noč, ker na svojem novem mestu se je hotel predstaviti šele drugi dan, čvrst in izpočit.

Dolgo ni hotel spanec na njegove oči. Po tlaku so še vedno ropotale kočije, plinove svetilke so svetile z ulice v sobo, zunaj je vrelo še živahno življenje. Iz bližnje krčme se je glasila harmonika, so se čuli hripavi moški in ženski glasovi. V tem šumu je polagoma zaspal. Mahoma se je razlila velika svetloba čez nepregledno ravan,

posejano z bogatimi vasmi in mesti. Možnarji so pokali od vseh strani, godbe so svitale, narod se je zbiral v velikih procesijah, zastave so vihrale, množice vriskale. Velike gostije so se vršile, zunaj na pisanih travnikih so goreli ognji, nad njimi so se vrteli različni. Govorniki so govorili mahaje z rokami in s svetlimi obrazi. Komu v čast? Čemu tako veselje, to zmagoslavje? Podlipnik je stal na vrhu Nanosa in čimdalje bolj se je širila ravan pred njegovimi očmi, nikjer ni bilo meje, nikjer konca. Čimdalje večje množice so se zgrinjale, čimdalje več ognjev je plapolalo. Nekdo je stopil pred Podlipnika in mu ponudil na zlatem krožniku velik kos tolstega rumenopečenega jarca in veliko čašo penečega vipavca. Podlipniku je bilo jasno, obhaja se praznik zedinjenja Slovenije . . .

Z nasmehom na ustnih se je zbudil, iz krčme se je še vedno glasila harmonika. A kmalu je sedaj sladko in trdno zaspal do jutra. —

(Dalje prihodnjič.)

Fl. Golar:

Blagoslov.

Kje so brazde bleščeče? Kje njive zorijo
in kot polne, visoke prsi kipijo?
Kje tvoj vrisk je, sred polja svoboda,
ogrnjena z zlatim viharjem od vzhoda?

Gorke dahnejo sape, vir zaleskeče . . .
„Orji, orji!“ sveti glas zašepeče —
les in ledina in loka zaklije,
plug za voli po zemlji škriplje in rije.

Oratarju po delu zavrna se postava,
v mislih o žetvi ugiblje mu glava —
v hišo gre k deci, za njim gre dobrota,
šteje njegove trude in pota.

In jesen napolni mu kašče in v sode
vina naliže in Kurent mu gode. —
Zame ni setev zorela in mak se osul je,
ko grom nad poljanami rjul je.

Kot sem Jugo zapisal

Fran Milčinski:

Vojnopoštne karte.

I.

Streljanje ni za moje živce, preveč poka, zato sem pravzaprav pristaš mirovne ideje, seveda le kolikortoliko in v dopustnih mejah in ne da bi kaj rekel. Pogudaril bi le rad, da se mi samemu vidi čudno, kako da sem se s temi svojimi, miru naklonjenimi živci priženil v tako bojovito družino.

Eden mojih svakov je naravnost stotnik, resnični, dejanski stotnik pri vojaki, to je oni z vojnopoštnimi kartami, ki bom zdajle o njih pravil.

Potem je svakinja, ta je bila zaročena z nadporočnikom, dasi se je potem morala zadovoljiti s civilnim pristavom, ki se je vanj izpremenil omenjeni nadporočnik — zaradi ženitne kavcije pač, saj razumete. Zdaj tiči spet v svojem ljubljenelem kroju, poveljuje bojovitim dalmatinskim črnovojnikom in je stal zadnjič osem dni skupaj v ognju. To ga ni čisto prav nič vznemirilo, takšen je. Pač pa na vsa usta zabavlja slabemu vremenu; če se ne izpremeni na boljše, pravi v pismu, bo še nahod dobil v tej ljuti vojni. In eno uš je nalezal, piše. Sicer se mu ne godi slabo.

Potem imam še enega svaka, tega niso vzeli v vojake: nemara je slaboviden — če nima srčne hibe ali golše, ne vem več natanko. Ali ga pa ne morejo pogrešati v uradu, ker ne zna nikdo pod milim nebom tako lepo šivati važnih uradnih spisov kakor on. Skratka, neko napako ima, kakršnokoli, in so ga zvrgli in mu je ime Alojzij. Pa ker ima po šest gumbov na vsakem rokavu in je v njegovem glasu nekaj velerodnega, ga kličemo za Alojzija, plemenitega Gonzaga. Ta je blizu najbolj bojovit. Doma ima tisti referat, da zastave razobeša, o vojni je poučen, kakor nikdo pod našo streho, in vsakokratno število ujetnikov ve do ulomka natanko. Ulomki prihajajo tistikrat v poštev, če se sovražen mož ni ujel več cel, ampak ga je že manjkal kos na tem ali drugem koncu.

Tast seveda ni vojak, ima že šest križev na hrbtu; zato pa prodaja vojne telovnike in je imel pomočnika, ki so mu ga vzeli v vojno službovanje — premog zmetava na kolodvoru.

No — in slednjič še moja žena. Ne, ne, tega ne trdim, da je tudi bojovita. Toda če sem že vso družino predstavil, potem moram pač vsaj omeniti tudi svojo ženo — to se kratkomalo spodobi, kaj ne da?

Torej moj svak stotnik ni le hraber vojščak, ampak tudi dober sin oziroma brat, svak in stric — slednje mojima dvema paglavcema, pa zdaj so že trije. Odkar je vojna, pridno piše karte, skoraj ne mine dan brez nje. Na vseh je z rdečilom zabeleženo, da so cenzurirane. Pisavo teh zabeležkov poznamo, od roke svaka stotnika je; potemtakem spada cenzura teh vojnopoštних kart v njegov lasten bojni delokrog. Ima pa nedvomno še druga opravila, drugače si ne bi bil sabo vzel dokolenic in snežne kape, spalne vreče in revolverja.

Pisal nam jih je dozdej že nad sto. Te karte vestno urejamo in verno hranimo, zakaj bodo važen prispevek k zgodovini sedanjega silnega boja. Na prvi pogled ne rečem, da se ne vidijo puste in prazne, ko govore zgolj o vremenu in vremenu in takorekoč o ničemer drugem nego o vremenu. Ali učenjak, raziskovalec jih bo znal ceniti, kajti vse skupaj, druga poleg druge nudijo, če nič drugega, pa vsaj velezanimiv, ker nepretrgan in natančen pregled vremenskih razmer, kakršne so vladale za svetovne vojne v izvestnem kraju naše ljube domovine, in lahko gojimo popolno zaupanje v našo slavno vedo, ki bo iz tega gradiva izluščila še kdove kako dragoceno jedro.

Prva karta se torej glasi takole: „Zdrav sem kakor riba v vodi. Vročina je huda. Opravila imam dovolj. Pristrčno Vas pozdravlja“ itd.

Druga: „Godi se mi dobro navzlic hudi vročini. Vojne novice berete itak v listih. Močno sem vprežen. Pristrčno“ itd.

Tretja v istem zmislu, četrta, peta takisto.

Potem šesta: „Vašo dopisnico prejel. Imam se dobro. Dela sila dosti, vročina nekoliko odnehala. Pristrčno“ itd. — Zanimivo, kaj ne? „Vročina nekoliko odnehala.“ Komaj 60 km odtod stoje naši v srditem boju z obupanim sovragom, uradna poročila so redkobesedna in vsi koprnimo po podrobnejših vesteh, kako in kaj. „Vročina nekoliko odnehala“ — zdaj pa imaš!

V deseti vojnopoštni karti pričinja dež, šestnajsta izraža pohlevno upanje, da se vremena skoraj razvedre itd. in opravila ima vedno čez glavo, ubogi svak! Petindvajseta prinaša celo blisk in tresk, navzlic temu je pri dobrem zdravju, le delo njegovo, piše, da je preveč razburljivo.

Svakinja, ki ima črnovojniškega nadporočnika, ta se huduje, češ, kaj bolj pametnega bi pa vendarle lahko pisal z bojišča, nego vreme in nič kakor vreme, saj ni žaba rega. Naj bi vsaj pisal, pravi, kaj da je in kaj pije in po čem je tam moka in po čem drže jajca. Moji ljubi svakinji se pač niti ne sanja, kaj pomenja služba in kaj varovanje vojaških tajnosti. Jaz nisem vojak, kakor sem že povedal:

streljanje mi ne dé dobro; toda mojega svaka docela umem. Zlasti ko je sam cenzor. Dan na dan prebira tisoče in tisoče vojnopoštних kart in tehta njih vsebino, da ne pride med svet kaka spotikljiva vest, potemtakem ne more drugače, nego da so njegove lastne karte spodbuden zgled, bliščeč vzor vsem drugim.

Toda dalje! Potekel je mesec, potekla sta dva, prikimala je jesen in v petdeseti karti se že ponuja sneg. Piše, da mora delati pozno v noč, drugače se mu godi dobro.

V dvainšestdeseti je vreme zopet lepo, dasi pritiska mraz. Počuti se izborno, boji se le, da ne bi od prehudega duševnega napora postal nervozen. Seveda, ako mora noč in dan prebirati vojnopoštne karte, kakršne so! Goji rahlo nado, da bo prišel odtod.

V sledečih kartah se vreme močno izpreminja — sila zanimivo! Omenjena nada pa, da pride odtod, se stanovitno ponavlja v karti za karto in polagoma, toda dosledno prihaja močnejša in močnejša. In smo dobili sedeminšestdeseto: pa si je kar nenadoma kupil konja in gre k svojemu ljubemu polku v fronto in je zelo vesel, zakaj duševno delo bi ga bilo skoraj uničilo. — Ta dopisnica je provzročila doma precejšnje razburjenje; tast, stari mož, si je nem brisal solze, komaj smo mu vsilili lužico okrepčila, kajti čim se razburi, koj mu prideta v nered tek in prebava. O vremenu to pot žalibog ni bilo nič na karti.

No in na sledeči vojnopoštni karti je že bil na poti; cenzurna beležka ni bila več od njegove roke, to se je tudi poznalo vsebini: zdaj je bil prost, zdaj je lahko razmahnil, zdaj ko je odgovornost za cenzuro slonela na drugih ramah. In je pisal: „V diru bom moral jahati, da dohitim svoj ljubi polk in sovražnika. Danes se mi je pripetila nezgoda in sem stopil čez gleženj noter v smrhljivo kalužo. Bila je to nezgoda, toda pomenja srečo in vesel in trdno upajoč v našo zmago hitim v boj.“

II.

Vlak ga je peljal z enega konca lepe naše domovine na drugi konec. Spotoma se je na cesarskem Dunaju še založil z vsem, česar treba vojščaku na širni, mrzli poljani, kjer zmaga zori, kjer smrt preži.

In je pisal s pota, kaj vse si je kupil na Dunaju, kako je bilo krasno slovo, kako velikansko navdušenje. In pravi: „Vozim se s častniki, ki so bili že ranjeni, pa se ozdravljeni vračajo v fronto. Kar koprne po trenutku, da se zopet merijo s sovražnikom. Čast

in radost, poleg takih tovarišev stati v bojni vrsti. Zaupajte v Boga in nič ne skrbite zame, godi se mi dobro. Prav prisrčno" itd.

To je bila 75. karta, čez in čez tesno popisana. Vremena ni bilo nič v nji, nemara to pot zanj ni bilo prostora bodisi na karti, bodisi v mislih mojega svaka stotnika. Pač pa se je prvič pojavil ljubi Bog, ki je odslej ostal stalen gost na vseh kartah.

Iz 76.: „Vožnje ni konca, ne kraja. Čuden občutek, voziti se in voziti in ne vedeti smeri in cilja. Še smo sredi miru, toda že ima vse na progi vojaški značaj. Umazana megla stoji nad krajino, pust, enakomeren dež spremlja našo pot. Noči so občutno hladne. Naj Vas ne skrbi, če par dni ne dobite karte, zveze s pošto ni povsod pri rokah. Godi se mi prav dobro. Zaupam v Boga in v našo zmago. Prav iskreno" itd.

Zdaj je doma zavladovalo hinavstvo po hiši. Vsi so govorili glasno in veselo, mimogrede omenjali, da tam, kamor se pelje svak, ni posebne nevarnosti — pa svak sam ni vedel smeri in cilja. Od strani smo hodili gledat tasta. Ta ni rekel nič, le miru ni imel nikdar nikjer; pričele so ga boleti noge, pa mu ni dalo sedeti, pokajljeval je, kakor da ima nekaj v grlu, pa se ni mogel odkajljati. Pri kupčiji se je včasi zmotil, namesto pet kron je rekel pet goldinarjev in nazadnje je iz desetih kron jih dal nazaj petnajst.

Nekaj dni res ni bilo karte, potem je prišlo par vrstic: „Prva noč na prostem. Vendar sem spal dobro, le včasi me je zdramil grom topov. Godi se mi prav dobro, ljubi Bog nas ne bo zapustil. Prav iskreno" itd.

Tretji dan za to je dospela 78.: „Prejel sem ognjeni krst; hvala Bogu, nič se mi ni pripetilo. Moje moštvo se je odlikovalo s presenetljivo hrabrostjo, ponosen sem nanj. Godi se mi izvrstno, hrano dobivamo izborna. Tople stvari, nabavljene na Dunaju, mi služijo prav dobro, kajti ponoči je mraz. Priporočajte se Bogu, da skoraj zmagamo. Prav prisrčno" itd.

Tako so v krajših in daljših presledkih kapale karte. Stalo je v njih o hudem ognju — pa je tast klonil glavo in ščegetalo ga je po grlu. Potem so se zopet vozili po železnici in smo mislili in računali in resnih obrazov drug drugega prepričevali: nemara jih pošljejo kam, kjer ljudje ponoči spe v posteljah in ni preveč blizu brezobzirnega sovražnika, saj vojaštva je treba drugod tudi, ne le tam, kjer srše krogle. Zemljevid je bil noč in dan razgrnjen po mizi, le pomagal nam ni dosti, kajti kraj ni bil nikdar imenovan na nobeni karti.

Svak Alojzij je rekel, da nič ne razumemo; poročila z bojišča da je treba znati čitati, kajti je treba čitati tudi med vrsticami. Prosili smo ga, naj nam izmed vrstic razloži, kod sta svak in njegov polk, pa je bil razžaljen in šel v kavarno in nas pustil v temi in v nemih skrbih.

Čakali smo in vdano upali, pa je spet prišla karta in smo se oddehnili. Stalo je v nji o sijajnem spopadu s sovražnikom, da nam je kar zastajala sapa. Koj poleg pa že nežna tolažba, da stvar ni tako huda, kakor mislijo oni, ki še niso bili v boju, zakaj krogle sicer zelo ogabno sikajo okrog ušes, toda dokler se jih sliši, niso čisto nič nevarne.

Rekel sem: „To je pametna beseda, spričo nje izgublja vojna tri četrtnine svoje grozote.“ Vsi so mi glasno pritrdili. Tast je hotel nekaj reči, pa ni rekel nič in se je obrnil k oknu in gledal ven.

V vseh teh kartah z bojišča je bilo bolj malo o vremenu, veliko pa o Bogu in o točni in izborni preskrbi s hrano, da se počuti prav dobro in da ni treba zastran njega imeti kar najmanjše skrbi. Vse tako zapisano in obrnjeno, kakor da je pravzaprav do vojne živel zgolj v nevolji in pomanjkanju in da mu je šele zdaj, nemara prav v strelskih jarkih, prvič zasijalo solnce sreče.

Da je le srečen! Saj ljudje smo pač različni, vsak ima svojo kožo in svoj okus; vsak že ve, kaj mu ugaja, imam ga rad in mu prav od srca privoščim srečo. — Le tast je tako čuden: od dne do dne je bolj siten, zdaj se že vsakokrat ustraši, kadar zagleda pismo-nošo; če ga ni, mu pa tudi ni prav. In če na cesti sreča ranjenca, ga hitro zalijejo solze.

III.

No, bilo je v ponedeljek, opoldne sem prišel domov pa mi je nasproti priteklo moje malo dekletce, ki je v četrtem letu: „Atek, atek, st'ic je lanjen, mamica se joka.“

Res, ustreljen je bil skoz leve prsi, pisal pa je lastnoročno. Srce in pljuča da niso bila zadeta, tek ima izboren in vse prav prirčno pozdravlja.

Tasta je kar zlomilo. Crnogled je, pa je rekel: „Mrtev je!“ Mi, da ne, saj je z lastno roko pisal in pisava je krepka in lepa. Tast je trmast, kajti severni Slovan je, in še je trdil svoje, češ, sina predobro pozna: kadar ga je še kaj hudega prizadelo, če in dokler je le mogel, je svojcem prikrival, in če ima prestreljeni prsi, so prestreljena vsaj tudi pljuča, saj jih nosi v prsih in ne v hlačnem žepu. Trajalo je, da smo mu najhujše izbili iz misli. Potem je zahteval, da brzojavimo. Kadar se pri nas kaj izrednega pripeti, je treba vsakikrat brzojaviti, kamorkoli in karkoli, le da se brzojavi.

Zdaj je tustu toliko odleglo, da se mu je razburjenje obrnilo na drugo plat. Postal je hud, ogorčen je bil blizu, da v vojni nazaj streljajo. Pa so mu bili predmeti njegove jeze preveč odrok in je okrog domačih iskal obresti. Drugi so se mu umeknili, zato se je lotil kuharice Žefke, ki je že enajst let pri hiši, dasi vsakih šest mesecev gotovo enkrat odpove službo. Te se je lotil in je šlo za vrečo, staro, strgano vrečo, in za vprašanje, je li bila prej moka notri ali so bile kože. Kreg je bil živahen, glasen in dolg, zmagal ni končno nobeden, le utrudila sta se oba, vrnila se vsak v svoje stare pozicije in življenje je šlo naprej svojo pot.

Vsi pa smo bili teh misli: Nemara je le prav, da je tašča že pred pol leta umrla, kaj bi reva stara trpela v teh dneh, ko je še v miru vedno trepetala za sina v daljini.

Od stotnika pa prihajajo zdaj vojnopoštne karte zopet redno kakor od začetka, skoraj ne mine dne brez nje.

V 81. se zahvaljuje za brzojavko; domov pa ne more in v domačo oskrbo, zakaj zdaj so novi strogi vojaški predpisi, ki tega nikakor ne dopuščajo. (Pa sem komaj dan poprej čital v listih baš nasproten poduk!) Ni treba zastran njega prav nič skrb, piše, počuti se prav dobro. Koliko časa še ostane tukaj, ne ve; vsak hip se lahko zgodi, da ga kam naprej pošljejo, in so sila strogi ukazi, da ne morejo tega prej nič povedati. —

V 82. razlaga, kje in kako ga je zadelo. Ponosen je, da je preli kri za cesarja in dom. Škode je dovolj povzročil sovražniku, zato ga je sovražnik tudi ostro jemal na muho: dokaz temu, da mu je preluknjala nahrbtnik cela vrsta strel, vsi smrtonosni, lepi kožuhastrati ovratnik pa so sovražniki celo ujeli in odpeljali s sabo v robstvo. Ljubi Bog je bil pravzaprav milostljiv z njim, da ni poškodba hujša.

Tako je pisal, pa smo se spominjali tiste njegove karte, ki je v nji stopil v ono kalužo, ki pomenja srečo. Rekli smo: „Res, hvala Bogu, da ni hujše ranjen! Ali ranjen je bil vendar in to kaže, da baš popolna ni bila njegova sreča. In smo ugibali, kaj je temu krivo: ali ni stopil s pravo nogo v oni simbol sreče, ali pa dotična kaluža ni bila pristna, prave vrste in kakovosti. Saj danes že vse ponarejajo in pačijo!

V 83. karti je pisal, da se mu rana v prsih dobro celi, bolečine so neznatne, le leva roka ga malo boli, ker je prizadet živec. . . . Drugače je pokonci, godi se mu prav dobro. Hudo mu je pač, da je moral pustiti junaški svoj bataljon. — Med vrsticami se je brala rahla bojazen za nadaljnji potek vojaških operacij milijonskih armad,

ko ne bo več njega poleg, našega stotnika, ki je delal sovražniku tako preglavico.

Tako se mu karto za karto boljša zdravje, hrana je izborna, sestre sv. Hildegarde so zelo postrežne in požrtvovalne, kratko povedano: prišel se je rediti.

V 93. so bili v bolnici deležni celo kinopredstave, vrhunca vseh posvetnih užitkov. Prsna rana se mu tako dobro celi, da je zdravnik že več ne pogleda. Seve, leva roka ga bo še dalj časa spominjala, zlasti o vremenu, kadar se bo izpreminjalo. Godi se mu nad vso hvalo izbornu.

No, smo deli, da le ni nič hujšega; barometer v roki mu bo nemara še v prid prihajal, ko ga je baš vreme vedno tolikanj zanimalo.

V 97. rane že nima več obvezane, zadošča obliž in tudi pljuča so že čisto zaceljena. — Glej ga, pa je pisal, da pljuča sploh niso bila zadeta! — Sestre, pravi, so sila ljubeznjive, še pečenke mu ne puste, da bi jo sam rezal . . . Ne ve, kdaj bo šel odtod naprej in kam. Najbrž ga bodo zaradi roke, zaradi živca namreč, poslali še v kako drugo bolnico . . . Vreme je milo, poleg bolnice je krasen park, sprehaja se po parku in je tako zadovoljen, da niti še ni čutil potrebe, da si ogleda mesto. — V domačo oskrbo pa res ne more. Naj zato nič ne mislimo! Vojaški predpisi so taki, pa je. In če v listih drugače stoji, naj listom nič ne verjamemo, zakaj liste pišejo civilisti.

Tako se mu vseskozi tudi v sledečih kartah godi dobro in vedno boljše, rana je res že zaceljena, nekaj časa bo pa še trajalo, da bo tudi roka spet sposobna za vojno službo . . .

Mesec dni je poteklo in nekaj čez, odkar je bil ranjen. No, prsna rana je nemara res že dobra in če še ni, pa bo jutri ali pojutrišnjem. Radoveden sem pa, kaj je z njegovo roko — mesec dni je poteklo in nekaj čez, pa še vedno ne bo tako kmalu „spet sposobna za vojno službo . . .“ Pisava na kartah bi bila vobče v redu, saj piše z desno; vendar pa mu tu in tam kaka črta uhaja, kakor da piscoč ni držal karte z levico . . . Kaj je z njegovo levico? Pred dvema letoma je bil na življenje ali smrt operiran, pa je omenil operacijo šele potem, ko jo je že prebolel . . . Je res take sorte, da rad prikriva, kar je neprijetnega. — Če ne prikriva tudi kaj zastran roke! Podobno bi mu bilo . . . In če se ni morebiti one smradljive sreče, ki je odhajajoč v fronto stopil vanjo, tudi le izmislil in ni vanjo stopil? Kar na lepem si jo izmislil zgolj v ta namen, da smo mi doma bolj pogumni in brez skrbi? . . .

L. Pintar:

O krajnih imenih.

Dokazal sem zadnjič, da nas pri razlagi Celovca niti izmišljeni *cvilj (vagitor, eiulator) niti domnevana *cvilja (vagitrix, eiulatrix) nikakor ne more prvesti do cilja; — še manj pa seveda izglagolski nomen agentis cvilivec ali cviljavec, ker oseba ne more biti ob enem kraj. Vse to sem, kakor mislim, še precej jasno in razumljivo razložil, da bi torej ta razlaga tudi bolj izbirčne nezadovoljnejše lahko zadovoljila, da bi tudi bolj rahločutnim jezikoznancem utegnila biti po godu. Prav veselilo bi me, če se mi je vsaj nekoliko posrečilo pouka potrebne imenoslovce, ki se za to stvar resno zanimajo, ne pa samo vsiljivo in visoko domišljivo vmešavajo, če se mi je vsaj nekoliko sponeslo, jih poučiti, kajti najbolj žalostno je, če mora človek po tolikem prizadevanju, kakor sem ga jaz že posvetil Celovcu, naposled obupno zacviliti „oleum et operam perdidit“. — — Dokazal sem obširno, da osebno ime ne more biti krajno ime; da pa iz osebnih imen izvedena krajna imena niso več osebna imena, to je menda vsakemu samo po sebi jasno, kajti oseba ni kraj in kraj ni oseba. — S tem dokazom pa, da osebno ime cvilivec (od cviliti) ali pa cviljavec (od cviljav) nikakor in po nobeni ceni ne more služiti ob enem tudi za krajno ime Cvelovec (Klagenfurt), — s tem dokazom je bila negativna stran moje prve razprave odpravljena. Temu pa je sledila pozitivna stran, ki je brez kake zveze z negativno polovico, samo naglašala važnost Baudouin-ove v tolminščini pobrane dialektne oblike Cvelóuc za pravilno razlago sedanje knjižne oblike Celovec. Ta samostojna, na negativno polovico prav nič ne naslonjena pozitivna trditev moje razprave se je pomikala tedaj približno v tem-le tiru:

Kadar hočemo kako ime etimologizirati, poiskati si moramo najprej podobnih sestavljenk ter zbrati celo skupino takih izpeljank, ki se dajo na isti način razkrojiti in anatomirati. Ko smo zbrali primerno številno skupino, pokaže se nam njena posebnost in skupni značaj, — z razkrojevanjem pa poiščemo potem elimon posameznih imen tiste skupine. Paranje in razdevanje besed se pa prične navadno pri zadnjem koncu besede, da odkrojimo najprej tisto sestavino, ki je najposlednja prirastla, da vidimo, kaj je ostanek po odstranitvi sufiksa. Če n. pr. od besede „posinjenec“ (der Adop-

tivsohn) odstranim končnico „-č“, ki med drugimi funkcijami tudi pridevnike in deležnike posubstantivlja, tedaj nam ostane „posinjen“, ki ga na prvi pogled spoznamo za trpni deležnik od glagola „posiniti“ (adoptieren). Če si pogledamo zdaj besedo še pri sprednjem koncu, vidimo da je glagol s prefiksom „po-“ perfektiviran iz prostega imperfektivnega „siniti“ t. j. koga za sina imeti, klicati, smatrati, držati i. t. d. Podlaga celi besedi je torej „sin“. — Če na enak način pri imenih na „-ovec“ zberemo večjo skupino, vidimo da so to s sufiksom „-č“ posubstantivljeni pridevniki na „-ov“, ti so pa, kakor smo že zgoraj povedali, ali iz osebnih imen izvedeni posesivni pridevniki, ali pa iz drevesnih imen izvedeni snovni pridevniki. Za razlago Celovca sem se oklenil druge skupine, t. j. onih oblik, ki nam reprezentirajo posubstantivljene snovne pridevnike iz drevesnih imen izvedene, ter sem naštel večje število takih oblik. Previdno pa sem dostavil, da sicer ne smemo trditi, da se morajo brez izjeme vsa krajna imena na „-ovec“ na ta način razlagati — mislil sem namreč že takrat tudi na imena Karlovec, Kraljevica, Gjur-gjevo i. t. d. — velika množina pa da gotovo ne le dopušča, ampak naravnost zahteva to razlago iz drevesnih imen in v to skupino da spada po mojem mnenju tudi Celovec. S tem previdnim dostavkom sem se že naprej hotel zavarovati zoper sofistično lisjaštvo, ki mi pa žalibog vendar vkljub temu zavarovanju ni prizaneslo, ampak se je z drznim zasukljajem in lažnim umstvom pojavilo nič manj. — Tisti nesramni zasuk (Arch. f. sl. Phil. XXVII, 416.) namreč pravi: Pintarjeva opomba, da razlaga imena iz *Cviljavec vže zaradi tega ni dosti verjetna, ker je večina krajnih imen na „-ovec“ izvedena od drevesnih imen, vendar ne drži, če si ogledamo slovenska krajna imena kakor n. pr. Jankovec, Karlovec, Kraljevec, Mihalovec, Farovec, Anovec, Banovec, Riharjevec, Markovec in slična. — To zasukavanje me je bilo res neljubo dirnilo in v svoji repliki (Arch. f. sl. Phil. XXXI, 391) sem na to res nekoliko osorno, vendar popolnoma pravično nasprotnika takole zavrnil: Moja opomba o izvajanju imena Celovec (tolmin. Cvalóuc) iz cviliti (winseln) oziroma iz cviljav (quiekerig) se ustavlja in upira nasprotnikovi razlagi edino s tem razlogom, da bi na ta način dobljeno ime moglo pomeniti samo osebo, nikakor pa ne kraja — in kar sem že večkrat povdaril: oseba ni kraj in kraj ni oseba, in da osebe in kraja ni zamenjavati, da tu ni nobenega „qui pro quo“. — Druga opomba o mnogoštevilni skupini krajnih imen na „-ovč“, ki jih izvajamo iz drevesnih imen, je pa popolnoma samostojna, in ima služiti edino le

v podslombo moje razlage Celovca iz Stvolovec (Rohrhorst). Le v toliko, kolikor je podslomba ene razlage že sama ob sebi odklomba nasprotna, le v toliko bi mogel pristati na zvezo obeh opomb prave vzročne zveze pa nisem nikdar in nikjer in na noben način trdil in vsako zasukavanje in podtikanje v tem smislu moram kar najodločneje odkloniti in si enkrat za vselej prepovedati. — In kaj je sledilo na to nekoliko osorno, pa pravično zavrnitev? — Mož je nataknil krinko užaljenca — ter mi povedal, da se zaradi enega netočnega izraza (wegen eines schiefen Ausdrucks) pač ni treba repenčiti in o zavijanju govoriti, da to stvari sami pač nič ne koristi. Vse to je prav lepo in modro govoreno in jaz sam sem se od nekdaj držal tega mnenja, da se zaradi vsake nebistvene postranščine ni treba čemeriti in sem se vsekdar kolikor mogoče potrudil, da ostanem pri stvari in da vprašanja po navadi sofistov ne rinem na neko novo motrišče, samo da bi na videz jaz prav obdržal. Jaz temu nisem nikdar oporekal, da se iz osebnih imen tudi lahko izvajajo krajna imena, trdil sem samo, da se osebna imena ne dajo ob enem rabiti kot krajna imena. Cvilovec in Karlovec v mojih očeh ni nikdar bila pravilna in veljavna vspeoredba, — in kdor na ta način s solističnim lisjaštvom vspeoredbe napravlja in se potem na take po zdрави logiki neveljavne vspeoredbe sklicuje, tisti po mojem trdnem prepričanju stvar zavija in zasukava; družega imena jaz takemu počenjanju ne vem dati, nego zasukavanje, zavijanje, izprevračanje (Verdrehung), pa bodi to očitanje tistemu, ki ga zadene, prijetno ali neprijetno, — resnično in pravično je pa, Cvilovec (naj si ga mislim izvedenega ali iz cviliti ali iz cviljav) je na vsak način samo osebno ime, ne pa krajno. Karlovec (Karlstadt) je pa pri obstoječih razmerah le krajno ime izvedeno iz osebnega imena Karl, poleg drugih razmer bi moglo seveda biti tudi osebno ime = Karlov pristaš (Caroli assecla). O početku imena Sremskih Karlovcev (Karlowitz) žalibog nič izvestnega ne vem; po množinski obliki imena bi se dalo soditi, da je to stanovniško ime: Karlovci = Karlovi ljudje, Karlovi nastanjenci. — Primeri Vinkovci, gen. Vinkovcev. — Vinkovci bi utegnili biti Vinkovi častivci, kar bi se nekako ujemalo s podatkom v Pauly-Wissowa (Realenčiklopedija III, 2535), ki pod značnico Cibalae ali Cibalis pripoveduje, da so nekdanji prebivalci tega mesteca, ki je bilo predhodnik sedanjih Vinkovcev, posebno čistili Libera (Bakha) in Libero (Ariadno), pa da so imeli tudi svoj poseben zbor gasivcev (collegium centonariorum) — gasivci ognja so pa menda že takrat veljali tudi za dobre gasivce žeje. — Vinkovci bi potemtakem

bili isto, kar *Béx/ot*, namreč častivci Vinka Lozića (Pauly-Wissowa, II, 2793). Pa bodimo v razlagah drzni še mi!

Če se je torej g. nasprotnik z mojim očitanjem zavijanja in izprevračanja čutil prisiljenega, da mi odgovori in se nad mojim očitanjem pritoži, mi je to sicer prav žal, toda pri najboljši volji tej pritožbi ne morem drugače ugoditi, nego da svoje očitanje vzdržim neomajno v tisti obliki, kakor sem je bil (Arch. f. sl. Phil. XXXI, 391) odločno izrekel — in v tem vprašanju se z nobenim sofističnim lisjaštvom ne dam ugnati v kozji rog. — Če hočete že na vsak način od glagola „cviliti“ priti do krajnega imena, bi kvečemu preko osebnega imena, „cvilivec“ in njegovega posesivnega pridevnika „cvilivčev“ mogli priti do oblike „cvilivčevac“ (oziroma cvilivcovec“ cvilivčouc, cvilivcouc, der Winslerhag), dasiravno tudi za to ne vem prave analogije. — Ko bi videl, da se je nasprotniku samo po nesreči spesnilo s peresa tisto zavijanje, kaj bi mogel pravdanskega na to reči — kajti kaka netočnost se vsakemu lahko izmuzne. Toda če čutiš gotovo namero, te pa stvar mora nekoliko ozlovoljiti in ni čudno, če se na zavijavca nekoliko obregneš. Tudi jaz sem dobil vtis nameravanega zavijanja in prav to me je zapeljalo v osorni ton; tega vtisa se pa tudi pozneje nisem mogel otresti, ko sem videl, kako se nasprotnik trdovratno drži zavijaškega stališča in kako s sofističnim vsporejanjem Celovca in Karlovca skuša vzdržati svojo zvičajnost tudi še potem, ko sem mu že izrečno in jasno povedal, da med osebo „cvilivec“ in krajem „Karlovec“ ni nobene analogije. Uverjen sem namreč o resničnosti Ciceronovega izreka, ki pravi, da se vsak človek lahko zmoti, da pa nihče razun nespametnika ne bo trmoglavo v zmoti vztrajal (*cuiusvis hominis est errare, nullius nisi insipientis in errore perseverare*). — —

Vzemimo še en podoben primer, kjer se bomo čisto tako iz gotovih vzrokov rajši odločili za izvajanje krajnega imena iz snovnega pridevnika od rastlinskega imena nego za izvajanje iz posesivnega pridevnika od osebnega imena. Pred kratkim smo čitali v telegramih ime Avtovac. Avtovac je na Gatskem polju v južni Hercegovini že precej blizu črnogorske meje. Če pomislimo na imena Abtenau, Abtnaundorf, Abterode, Abtsrod, Abtschwind, Abts-Gmünd i. t. d., bi utegnil marsikdo gatati, da je to morda Opatovec (*abbatis vicus*), kakor imamo n. pr. v občini Slamnjak v Lotmerškem okraju po nemški obliki „Abt“ (*abbas*) zasukano ime „Abtov zid“ (*Admonter Stöckl*), ne opatov. — Kakor je sicer res zapeljivo pristati na tako razlago krajnega imena Avtovac, vendar imam svoje kolikor

toliko tehtne pomisleke proti njej. Poglejmo si celo skupino teh krajnih imen. Nekdanji Sv. Jakob pri morju je sedaj proslulo letovišče Opatija (Abbazia), dalje je tu še Opatova gora pri Kostanjevici in Opatce pri Krtini, dalje Apače (Abstall pri Radgoni) in druge (Abtei v občini Galicija v Doberloveškem okraju) in tretje, tudi Apačka ves imenovane, (Amtmannsdorf, pri Sv. Lovrencu na Dravskem polju). V slovenskih imenih vidimo torej povsod med p in t vokal ohranjen. — Na Češkem imamo v Litomišelskem okraju Opatov (Abbatis villa, Abtsdorf), ki je bil baje uvtanovljen l. 1356 od nekega opata avguštinskega kloštra v Litomišlju; pa je še nekaj drugih krajev istega imena, n. pr. eden v Radomski guberniji na Ruskopoljskem, severozapadno od Sandomira. Krajev na Češkem z imenom Opatovice štejemo nad deset. — Tudi tu imamo med p in t vseskozi ohranjen vokal. — Tudi v srbohrvaščini se a redno ponavlja. — Primeri Iveković-Broz I, 901: òpat, opatica = kalugjerica, òpatija = opatsko dostojanstvo — in pregovor: „Za zla opata zao kalugjer“. — Če vse to primerno upoštevamo, pridemo do zaključka, da Avtovec vendar le ne more biti Opatovo selo, ampak da ima svojo podlago v rastlinskem imenu „hebât“ (Attich, sambucus ebulus), tudi hēbēd, hēbda in hebēd, hebda (Plet. I. 265) ali hebđ (Gutsmann, pag. 21). Potemtakem je Avtovac ali Aptovac toliko kot Attichgebüsch (ebuletum), slovensko bi mu rekli Hebdovec ali Habdovec, kakor Bezgovec ali Bezgovica (Bázovica) Holundergesträuch (sambucetum). — Da je tudi Heft v občini Hüttenberg v Ebersteinskem okraju na Koroškem iz slovenskega Hebđ (pritlikavi bezeg), nečem kar direktno trditi, dasi bi ne bilo ravno nemogoče. Na Češkem in Moravskem je najti vasi z imenom Bzová, a mi imamo svoj Bizovik pri Dobrunjah in Bezgovico pri Osilnici. — Samostalnik „avta = apta, f.“ (Attich, sambucus ebulus) s pridevnikom „avtov = aptov“ je jasno zabeležen v Iveković-Brozovem rječniku I, 21 (15). Krajno ime Avtovec se mi vidi prav primerna vsporednica za Celovec, samo da Avtovec naglasa ni premaknil z osnovnega zloga na sufiks, kakor so ga Celóvec, Dobóvec, Kolóvec, Leskóvec i. t. d. Na drugi strani bi pa morda smeli z Avtovcem tudi primerjati Otávec (Otawitz) v občini Telčji vrh na Črnomaljskem in Otávice (Otawitz) na Ribniških tleh in Otávník pri Škocijanu, — češ da so s premaknjenim naglasom postali iz Átovec, Átovice, Átovník pa da je vokal, ki je naglas izgubil, tudi sicer nekoliko oslabil, naslednji pa, ki je naglas prevzel, da se je vsled tega nekoliko okrepil. Vsporedimo v tem smislu Dóbrovo pri Bokavcah in Dobrávo

pri Črnučah, Dóbrovico pri Zagorici v Višenjskem okraju in Dóbravico pri Studencu v Ljubljanski okolici, Bázovico pri Trstu in Bezgóvico pri Osilnici, Podtísov vrh (Podtísovec) v Črnovrški občini pri Idriji in Podtiskávec v Struški občini. Primeri dróben drobán, krépek krepák, kóvec kováč i. t. d. Seveda je Otavník tudi lahko travník, kjer poleg sena tudi otavo kose, t. j. dvosečen travník (Pfungstwiese, Grummetwiese) v nasprotju z enosečno senozetjo (einmahdige Bergwiese oder Jakobsbiese), ker se dá izvajati iz pridevnika „otaven“ od samostalnika „otava“. — Ker se sklicujeta Baudouin in Lessiak naravnost na glagol „cviliti“, morda ne bo odveč, če si tudi ta glagol in njegov domnevni postanek nekoliko bliže ogledamo. Jaz bi ga štel med tako zvane onomatopoejske glagole, ki so osnovani na raznih posnemkih naravnih glasov, v našem primeru bi vzel za podlago medmet „ci“ ali „cvi“, ki kaže, kako se n. pr. oglašá ptič, miška ali mládo prase, ki daje od sebe glas „ci“ ali „cvi“ (edere sonum „ci“, cičati, cikati, cviliti). Ti onomatopoejski glagoli se tvorijo v slovenščini ponajveč z nastavkom, morda pravilneje povedano z vložkom ali vrinkom *k* po peti, včasih pa tudi z nastavkom ali pravilneje z vložkom ali vrinkom *l* po četrti vrsti. Tako rabimo n. pr. o jelenu i rukati i ruliti, o kravi i mukati i muliti, o golobu i grukati i gruliti, o ptičih i cvičati i cvikati, o vetru, psetih in prasetih pa cviliti, o vetru tudi uliti. Podlaga tem onomatopoejskim glagolom so glasovi: ru-, mu-, gru-, cvi-, u- i. t. d., ne pa morda kaki podmenjeni samostalniki: ruk-, rul-, muk-, mul-, gruk-, grul-, cvik-, cvil-, ul- i. t. d. Vrinek *k*, oziroma *l* se nima menda smatrati za substantivno priponko, ampak posreduje samo zvezo med posnemkom naravnega glasu in med zaobešeno glagolsko končnico „-ati“, oziroma „iti“. Iz teh onomatopoejskih glagolov posnamem še le z odstranitvijo glagolske končnice neke vrste samostalnik, ki pa nikakor ni osebnega značaja, n. pr. cvik = cvil (Gewinsel, Gequieke), tul (Geheul), sik (Gezisch), cvrk (Gezirpe) i. t. d. Nemci imajo „muhen, miauen“ poleg „meckern, gackern, wiehern i. t. d., mi pa ne poznamo „muvati, mijavati“, ampak samo „mukati (muliti), mijavkati“. Ravno zato pa nič prav ne verjamem na pravilnost samostalnika „mijavék, mijavka“ namesto „mijavkanje“. — Znana sta onomatopoejska glagola „huliti, hukati“ (oziroma fuliti, fukati, — blasen, hukati gorko sapo v premrle roke), pa zato ne potrebujemo nobenih samostalnikov „huk“ ali „hul“, ampak samo interjekcijo „hu“. Valjavec v znani „vojski z volkom in psom“ pravi v 33. stihu: „Cviliti svinje začno in ženó tak žalostno krulbo“, —

toda v 61. stihu se je zaradi izpremembe izrazil drugače: „Rilci pa v cvil in pa v krul“. — Res, da je to videti popolnoma analogno z izrazom: „vsa družba v glasen smeh, otroci v nepotolažen jok“; — vendar jaz zaradi tega ne bi še smatral oblik „cvil“, „krul“ za analogijo z „jok, smeh“. — Iz javkati in mijavkati dobimo po odpadu glagolske končnice kar „javn, mijavn“, ne pa iz onomatopoetske členice „jav, mijav“ po priklepu sufiksa „-čē“ (ъкѣ) morda „javčē, mijavčē“. V tem vidim jaz temeljni razloček, obenem pa tudi vzrok, da iz onomatopoetskih glasov z odpadom glagolske končnice dobljeni okrnjek ne pomeni osebe, ki dejanje izvršuje, ampak naravnost izcimek ali izvršek, uprav notranji objekt dejanja. — Cvil je torej le cviljenje (Gewinsel, Gequieke), za osebo pa ponuja Caf cviljača in Cigale cvileža, Levstik pa ima v otročjih pesnicah cvilimoža. To se mi je zdelo vredno pripomniti zaradi nesrečnega in prepovršnega izumka, ki sem ga s plitvim prevdarkom bil zapisal v repliko rekoč: „ein Personennamen feminini generis kann sich mit dem Suffix -ov nicht verbinden, da hätte Herr Lessiak statt des Klageweibes (cvilja, Winslerin, Quiekerin) schon einen Winselkobold (cvil oder cvilj?) annehmen müssen, um das Adjektiv „cvilov“ oder „cviljev“ zu gewinnen, den von cvilja müsste es „cviljin“ lauten.“ — Zdaj pa vidimo pri natančnejšem prevdarku, da z osebnim imenom cvil ali cvilj tudi ni nič, kakor s Cigaletovo cviljo (Winslerin) ne. Kajti če se sučemo s sufiksom „-lja“ po analogiji prelja (Spinnerin), vezilja (Stickerin), pletilja (Flechlerin), dovilja (Amme), perilja (Wäscherin), šivilja (Nähterin), terilja (Flachsbrechlerin) itd., bi menda dobili iz glagola četrte vrste „cvililjo“ in šele per haplogiam morda „cviljo“. Iz „cviliti“ moramo po analogiji samostalnikov te kategorije dobiti le „cvililjo“, prav tako, kakor iz „beliti“ (bleichen) dobimo „beliljo“ (Bleicherin, insolatrix) t. j. žensko, ki na solncu platno in perilo beli. — Na vse strani se pojavljajo kaki novi pomisleki. Natančen preiskovalec pa mora skrbeti, da vse pomisleke kar najtrezneje vpoštevata in jih pomaga razjasniti. Prav imej resnica, ne pa naša domišljavost.

Albin Ogris:

K slovenskemu prevodu Flaubertove „Madame Bovary“.

Pol stoletja je minulo, predno se je obogatila naša prevodna književnost z glavnim spomenikom naturalistične struje. Oficijelno je doigrala struja pri nas svojo vlogo nenavadno hitro. Sodobni naš slovenski roman in novela pa še pobirata obilne drobtine in životarita od njenih zakladov. Naj krstijo naši književniki svojo umetnost že kakorkoli, oni delajo še vsi v glavnem po naturalistični metodi, čeprav se vkrade v novejšje proizvode tupatam in mimogrede kakšen odsev iz svežih tujih razodetij. Kajti bogastvo, ki so ga podedovali po naturalizmu, je tako sijajno, da ga še ne more zasenčiti noben moderni program, zasnovan v kavarni in povit v nerazumljive abstraktnosti. Saj je „premagani in odpravljeni“ naturalizem odprl epigonski generaciji v sredi preteklega stoletja še le oči, jo naučil vestnega in podrobnega opazovanja in razgrnil pred njo brezmejno mnogoličnost življenskega in prirodnega dogajanja. Pokazal je človeško psiho v mnogozvezni odvisnosti od okrožja, opozoril na komaj zaslutene vplive dedičnosti in kar ni najmanj važno, on je pripomogel sicer enostavni, ampak dosledni biološki logiki v umetnosti zopet do njene veljave. Ni pričakovati, da bodo v kratkem času rešeni problemi, ki jih je stavila naturalistična šola. Nedogledna zverženost sodobnega družabnega sestava, tehnika in skoraj neverjetni njeni čudeži, svojevrstno življenje kolektivnih človeških bitij in podrobna analiza čim dalje zavozljanejši človekove duševnosti itd., to so naloge, ki jih je naša slovstvenost komaj opazila, kaj še le, da bi mogla iti dostojanstveno preko njih! Ni veliko čudo, ako komu ne ugaja determinizem in včasih suhoparna doktrinarnost od vročehrvnih kritikov tako ravnodušno „pokopanega“ naturalizma. Teoretična vprašanja, ki se jih strujina doktrina dotika, bodo rešena bogve kdaj, če bodo rešena sploh kdaj. Kar je pa glavno, naturalistična metoda slavi dandanes v svojih glavnih načelih še vedno triumfe in je še vedno najsigurnejša pot do umetniškega uspeha. Vse simbolistične in impresionistične naše šole so naturalizem, priposobljen na nove predmete. Spremenila se je samo vsebina, posoda je ostala bistveno ista. Flaubertov glavni roman „Madame Bovary“, najpopolnejši manifest in najizrazitejši umotvor naturalizma

(realizma pravijo nekateri, ne da bi mogli določiti gotovih mej med obema strujama) je pa po polstoletju še vedno nedosežen.

Evo torej slovenskega prevođa, ki izide skoraj istočasno s češko in rusko definitivno izdajo. Ali kolikim slovenskim bralkam in bralcem bo služil tudi ta roman, kakor vsi drugi, kot lek zoper dolgočasje! Marsikdo ga bo prečital morda tako mimogrede v naslanjaču, da pospeši prebavo, in marsikatera ženska radovednost bo prelistala najprej poslednje strani, da se uveri, je li čitanje tako dolge povesti tudi vredno tolikega truda, in ne bo niti zaslutila, koliko pretresljive tragike je v postanku romana. Ljubitelj detektivnih senzacij se bo morda celo dolgočasil in trudno zazdehnul. In vendar zgrinja roman v preprosti svoji legendi ves svetovni nazor polpretekle dobe in se odlikuje po tako klasični lepoti, da bo modern še vedno, ko živa duša ne bo več vedela za našedobne beletristične zvezde.

Vsako pozornejše oko mora zapaziti, da je vložil Flaubert v „Madame Bovary“ dva nasprotujoča si jaz, romantičnega lirika in objektivnega znanstvenika, t. j. glavna činitelja njegovega značaja, kakor ju je pogojila njegova vzgoja, podedovane lastnosti, romantično nagnjenje in znanstvena disciplina njegovih študij. Zato pa za razumevanje njegovega umetniškega stvarjanja ni brezpomembno, da vržemo kratek pogled na njegovo idejno prepričanje in na dobo, ko je dozoreval pisatelj v pustem rojstnem mestecu Rouenu, kjer, kakor pravi, „j'ai baillé de tristesse à tous les coins de rue“ (zehal sem žalosti na vsakem vogalu).

Naj se kregajo literatni zgodovinarji o pravzrokih romantike, kakor jim drago, nas zanima le dejstvo, da si je pokorila V. Hugojeva slava v štiridesetih letih vsa mlada srca. Predvsem na deželi, kjer ohranja konzervativnejše prebivalstvo nove ideje mnogo dalje, nego zmore to pariška nervoznost. Po poročilih njegovih ožjih prijateljev je bil Flaubert že po svoji naravi romantičen, skrajno senzitiiven duh. Mnogi govorijo o atavizmu. Od materine strani je bil namreč Flaubert potomec stare sicilske pozneje bretonske viteške rodbine Cambremer de Croixmare, rodbine bojevnikov in konkvistadorjev, o katerih poročajo kronike že okoli l. 1000. Vseeno, verjamemo li hipotezam o dedičnosti vse ali nič, za nas so važna le poročila njegovih sovrstnikov, ki se ne morejo nadiviti ne njegovi romantično-eksotični zunanosti in ne njegovemu izjemnemu značaju. Romantičen, ognjen temperament, nenavadna fantazija, zaljubljenost v divje metafore, vzhičena tankočutnost, veselje nad pestro barvitostjo in poetična zunanost, takšen je bil mladi Flaubert. Ampak ta ded-

ščina bi mogla napraviti iz njega morda le velikega romantičnega epigona, če bi ga usoda ne bila postavila v najsuhoparnejšo puščobo malega pomorskega mesta in v še suhoparnejšo družbo samih kirurgov, operaterjev, kemikov itd. Kajti tu se je priučil Flaubert znanstveni disciplini. Iz zanimanja ter iz lastne potrebe je postal Flaubert zdravniški strokovnjak (na univerzi je študiral prava), vestna stvarnost mu je postala sčasom druga narava in od tod pohaja ona njegova razdvojenost, neprestana borba med romantičnim temperamentom in resno znanstvenostjo, ki mu je zagrenila življenje, nas pa obdarila z umotvorom, ki bo ostal za svojo dobo ravno tako tipičen, kakor n. pr. „Zločin in kazen“, „Decameron“ i. dr.

Flaubert je ljubil in čital vedno in vedno svoje romantične ljubimce, Th. Gautierja in V. Hugoja, razvnel svojo duševnost z njihovo nevarno fantazijo ter se odvrčal od puščobne vsakdanjosti, od filistrov, miroljubnih meščanov in vseh običajnih ljudi, na drugi strani pa proučeval s strokovnjaško neutrudljivostjo ravno to moderno banalnost in koristolovsko vsakdanjost, ki jo je tako zasovražil za celo življenje. Njegova čustva so bila v enomer na poti k vedno lepšim nebesom, njegov duh pa se je trudil s proučevanjem zastoje enoličnosti tedanje modernosti. Med njim in njegovo okolico ni bilo nobene čustvene ali idejne skupnosti in vendar mu je vsililo očetovo okrožje svojo znanstveno strogost, ki govori, ublažena z nedosežnimi stilističnimi finesami, iz vseh njegovih romanov.

To je bil eden izmed glavnih povodov, da je došel izjemno zgodaj dozoreli Flaubert, ki je začel pisateljovati že v mladih letih, do umetniške teorije, ki ima že na prvi hip mnogo razlogov zase, je še vedno moderna in poraja še ravno toliko nesoglasij kakor kedaj, morda zato, ker je njeno vprašanje nerešljivo, ali pa ker je vprašanje stavljeno napačno, namreč do ideje, da vlada načelni razpor med življenjem in umetnostjo. Ideja je stara kakor umetnost sama. V preteklem stoletju sta bila Th. Gautier in Schopenhauer najdoslednejša njena zastopnika, v naši moderni pa jo je postavila neoromantika na čelo svojih načel. Ona tvori i jedro Flaubertovega estetičnega prepričanja in njegova genialnost obstoji med drugim še v tem, da jo je izvel do skrajnih njenih posledic, kakor pred njim in za njim še noben drugi umetnik. Znanstveno njegovo prepričanje in pesimistična razpoloženost je videla v življenjskih dogodkih le iluzije (v filozofskem smislu), ki pridejo do pomena še le v umetniškem popisu, da, on niti v lastnem svojem življenju ni videl druge vrednosti, nego da ga nemilostno izčrpa v umetniške namene. On potemtakem umetnosti

ni mogel smatrati kot sredstvo, temveč kot smoter, ni mogel zahtevati od umetnosti podobo realnosti, ampak pravo realnost edino v umetniški obliki sami. To je estetično jedro v naši utilitarni sodobnosti tako razkričanega, toli razupitega in napačno pojmovanega gesla *l'art pour l'art*, umetnost radi umetnosti same. Ne razvnamajmo se! Saj živimo v dobi „socialnega“ romana, ki nas hoče poučiti o tuberkulozi, kmečkem zadolževanju, delavskem mezdnem gibanju, o tehniki in njenih bluffih, o seksualnem problemu, pijančljivosti, izseljevanju in o tisočerih takšnih skrbeh. Zato nosi moderni roman pečat dolgoveznega traktata in ima z umetnostjo večinoma ravno toliko zveze, da ga vzdrži reklama nekaj tednov na površju. Da bi preživel le eno desetletje, od takega proizvoda ni pričakovati. Angleži nam v tem oziru prvačijo, in ta umetniški propad sodobnega romana se razširja s prav vsiljivo naglico trgovskega agenta. Saj smo doživeli n. pr. Kellermannov „Tunnel“, roman, čigar umetnost stoji v obratnem razmerju z njegovimi stotisočimi izvodi. — Je li nam ljubo ali ne, cela literarna zgodovina govori za upravičeno osnovanost gesla „*l'art pour l'art*“ in če zahteva kdo od umetniškega dela utilitarno didaktiko, zamenjuje pač komaj morebitno sredstvo s ciljem, česar pa ljudem, ki so vajeni soditi vse le po politični in socialno-etični legitimaciji, ne moremo zameriti. Naša generacija ravna v tem slučaju zelo negospodarsko. Ona besediči, odklanja a limine in kritizira načelo, ki ga neče razumeti, čeprav je podal umetnik dosti obširen komentar. G. Flaubert, najodličnejši pristaš gesla „*l'art pour l'art*“, je zapustil sedem knjig korespondence (Fasquelle je začel izdajati letos še Flaubertove mladinske zapiske, ki so proračunjeni istotako na 7 knjig), kjer objasnjuje svojo parolo, ki nikakor ni tako enostranska, kakor si domišljajo moralistni varuhi čitajočega občinstva. Omenjeno načelo nikakor ne pomenja le neplodnega igranja s stilističnimi in kompozicijskimi domislicami. Ono zahteva umetniško obvladanje vsakdnevne realnosti v borbi s seboj samim, najtesnejše stike z zakoni še tako banalnega dogajanja, trdo disciplino in idejno neustrašnost; tudi čustvo naturalistu ni sama dekoracija, temveč „je umetniku potrebno“. „Zunanja realnost mora pronikniti v nas, tako da smo prisiljeni kričati, da jo upodobimo dobro“. (Corr. II. 269). „Ideal ni rodoviten, ne vsebuje li vsega. To je delovanje ljubitelja in nikakšna ekskluzivnost“. (Corr. II. 366). „Šel sem razkopavat neznana smetišča. Imel sem sočutje z mnogimi stvarmi, ob katerih se ne omehčajo občutljivi ljudje“. (Corr. II. 96.) Mozež razmišlja, srce ljubi; z ljubeznijo se mora pribli-

ževati umetnik življenju in se združiti ž njim. „Ljubezen, ljubezen! Ona se ne podari! Skrivnost dobrega boga, duša, brez katere se ne razume ničesar“. (Corr. II. 314.) Takšnih izrekov nahajamo v Flaubertovi korespondenci vse polno. Umetnik, ki je utelesil na najizrazitejši način geslo „umetnost radi umetnosti same“, ga je razumeval drugače nego premnogo-mnogi kritiki-rabulisti. Čustvo govori iz vsake strani romana „Madame Bovary“, ne sentimentalno, toda vroče čustvo. — Res je! Po naturalističnem programu je umetnost predvsem delo intelekta. Razum je oni činitelj, ki predočuje in sestavlja, realnost obstoja le s pomočjo razuma in čustva dojdejo do svoje zaznave samo potem predstav in idej. Česar ni v mislih, to ne obstoja. Umetnost, obstoječa iz harmonične kompozicije, idejne in dogodbene enotnosti itd. ne sme biti s a m o fotografija nage istinitosti; ona je bila še zmiraj plod cerebralnega truda in navdušenega vznichenja obenem. Res je tudi, da je nepreračunljivo čustvo rodovitnejše ter da je mojster nad razumom, kakor nad življenjem. Ali ravno v tem se prikazuje umetnikovo mojstrstvo, da zna izločiti z razumom iz varljivih čustvenih fantazmagorij in svojeglave absolutnosti nagonskih vplivov harmonično zakonitost in jo ustaliti v umetniški obliki. Da, umetnik se mora izkazati z zmožnostjo, vzbujati s pomočjo razuma emocije, da, ne samo emocije, ampak realnost samo. Ravno tu pa se skriva največja nevarnost, da jame umetnik pretiravati v čisto intelektualnem pravcu in izgubi zvezo z resničnim življenjem. In da se je izognil tej nevarnosti, v tem leži precejšen kos Flaubertove genialnosti. Naj si bo razum v splošnem suveren, povsod se mora čutiti obenem tudi trepet in valovanje istinitega življenja. Umetnikove ideje morajo koreniti v čustveni, skoraj animalični skušnji, v nagonski nezavestnosti.

Razpor med umetnostjo (razumom) in življenjem je bistven, o tem ni dvomiti. In vendar mora združiti umetnik nasprotja, kajti sicer bi rodilo njegovo prizadevanje že od začetka mesto umotvora nestvor. Kot združevalni činitelj more služiti edino lepota, ki pomenja na eni strani nekaj dokončanega, popolnega, intelektualno prijetnega in vendar ne izključuje čustvene zasanjanosti in ne zapira meja domišljiji. Prepirati se o njenem bistvu ne vede do cilja. Ona se ne da opredeliti, in naj skličejo Nemci še toliko „estetskih kongresov“. Lepota je nekaj absolutnega, nekaj docela neizrecnega. Ona je problem, ki ga ne bodo rešila nobena tisočletja in pred katerim se morajo klanjati vse intelektualne logike. Vrh tega pa se pojem lepote še spreminja iz dobe v dobo. Fidijska lepota n. pr.

ne zadovoljuje naših vajenejših in občutljivejših oči in naš pojem lepote ne bo več zadostoval bodočim stoletjem. In kdo naj bo nad temi zgodovinsko-razvojnimi relativnostmi pravičen sodnik? — Površno povedano, lepota obstoji v umetniški obliki tako zelo, da v umotvoru sploh ne moremo ločiti ideje od oblike. „Oblika in ideja sta kakor telo in duša. V mojih očeh tvorita obe le eno enoto, ste nerazdružljivi, in jaz ne pojmem, kaj da je ena brez druge. Čim lepša je ideja, tem zvočnejša je beseda, bodite o tem prepričani. Preciznost misli ustvarja in je obenem preciznost besede.“ (Corr. III. 116.) Ako pa more samo lepota premostiti nasprotje med življenjem in umetnostjo in je li samo lepota bistvo umetniškega čina, potem je geslo „l'art pour l'art“ upravičeno bolj nego katerokoli drugo. Pravi umetnik se kakor Flaubert ne briga za praktično, socialno ali celo moralno utilitarnost svojih del. „Umetnost,“ piše G. Sandovi, s katero je sklenil v poznejših letih prijateljstvo, „ne sme služiti za prižnico nobeni doktrini, ako naj ne propade. Vsebinska je brezpomembna, oblika je vse. Nikdar se ne bo smelo reči o njem, da služijo njegova dela kakšni vzvišeni nalogi — non, il ne faut chanter que pour chanter (peti smeš, samo da poješ). On sam bi najrajši emancipiral umotvor popolnoma od vsebine in napisal „knjigo o ničemer“ (un livre sur rien), ki bi bila sama lepota, sam slog.

Kajpada mora izginiti za tako pojmovanim umetniškim delom pisatelj popolnoma. Umotvor mora biti neoseben. In neosebnost, nepristranost je ena glavnih točk Flaubertove estetične teorije in podaja njegovim romanom trajno klasično vrednost. Predvsem naj se varuje umetnik soditi življensko dogajanje in njegovo idejno vsebino po kakšnem racionalnem, znanstvenem ali metafizičnem kopitu. Pisatelj ne propoveduj nobene morale, skrivaj svoja vzljubljená čustva in misli ter ne razglabljalj po Taineovem nauku sodobnih problemov. Kakor drugod pa so smatrali pred leti naši kritiki to načelo za absolutno in se po spodobnosti osmešili. Flaubert sam podčrtava vedno in vedno, da je takšna absolutna popolnost pisatelju nemogoča in da je to le načelo metode. Ta metoda brezdvomno ne jamči za popolno objektivnost, ali ona je najsigurnejši pripomoček, da se izločijo zmotnjave in sentimentalni pregreški. Flaubert ne trdi, da se da zazreti ali upodobiti realnost edino v umetnosti, on zahteva od umetnika samo, da vstvarja, kakor bi to bila resnica. Svet, ki je v metafizični luči zgolj neskončna vrsta iluzij in prihaja v umotvoru do svoje čeprav od umetnika lastno-

voljno ustanovljene realnosti, se mora zrcaliti v artistični obliki, v kateri je kolikor mogoče malo subjektivnih primesi. Pisateljev duh bodi kakor fotografična plošča, umetniško delo pa zveza narave in človeka. Ne človeka-meščana, posameznika z njegovimi skrbmi in čustvenimi malenkostmi, temveč človeka-umetnika, ki doda le intelektualno, skladno obliko. „Vsako delo je zavržljivo, v katerem se da avtor uganiti“, in „moj jaz se mora zavračati“, pravi Flaubert, in res je skril svoj jaz iz svojega dela tako popolno, kakor dozdej noben drugi pisatelj.

Iz tega vzroka se izogiba Flaubert vsemu, česar ne zahteva umetniška oblika. Montaigne je pravil: „Que sais-je?“, Flaubertova formula se glasi „pas conclure“. Naša najsmešnejša neumnost obstoji v tem, da zahtevamo zadostnih razlogov za vse. Hoteti vse razložiti pa je poguba umetnosti. Ravnajmo se rajši po modri, oprezni metodi naravoslovne vede in zgodovine. Umetniško uteleševanje življenjskega dogajanja bo uspelo samo tedaj, ako ga ne motrimo z moraličnimi, verskimi ali političnimi stališči, marveč edino v duhu znanstvene nepristranosti. Tako rigorozno se je po načelu estetične nepristranosti ravnal težko da kateri drugi romanopisec kakor Flaubert. Najbrž nam v tem oziru ni prezreti njegovega meniško-samotarskega življenja na posestvu Croisset, kjer je pisal „Madame Bovary“ in davno pred njim, kakor zatrjuje legenda, abbé Prévost svojo „Manon Lescaut“. Flaubert se ni zanimal za svojo sodobnost, ogibal se je večje družbe in bal dnevnega hrupa. Tem oddaljenejši so mu morali biti pedagoški nameni. Hotel je biti samo umetnik. In ko je izločil iz svojega dela vsako sodobno tendenčnost, ni privoščil i svoji lastni osebnosti v romanih nobenega mesta, t. j. v njegovih romanih ne nahajamo ne zaključkov, ne sodbe. G. Sandovi je pisal: „V umetnosti, ki jo smatram za ideal, po mojih mislih ni dovoljeno kazati svojo ogorčenost in svojo nevoljo. Umetnost se sme prikazovati v svojem delu ravno tako malo, kakor Bog v naravi.“ Umetnik naj zato ne sodi nikoli, kajti soditi se pravi, vsiljevati svoje mnenje, siliti se v ospredje. Vsi veliki umetniki so ravnali tako. Kaj vemo n. pr. o osebnih mnenjih Homerja, Rabelaisa, Shakespearea? Da, pisatelj ne sme izdati niti svoje simpatije do kakšne romanove osebe, kajti sočustvovati se pravi soditi, prikazovati se. Umetnost je posnemanje, kontemplacija. Motriti, razumevati, predstavljati je edina pisateljeva naloga; kar je več, je pogubno. Flaubert ne izda v nobenem svojih romanov in še najmanj v „Madame Bovary“ svoje simpatije ali antipatije, čeprav mu je bila

tvarina do skrajnosti protivna ter se zadovolji s samim, čeprav očarujoče prozornim pripovedovanjem. Metoda je torej ista, kakor jo je priporočal Flaubertov učenec Zola; toda Flaubert je izbral izbornejše, odtehtaval in primerjal s finejšim artizmom, tako da ne zagreši nikoli banalnosti, kakor jih ima meudonski mojster vse polno na vesti. Flaubert je visoko cenil znanstveni činitelj v umetnosti, toda on ga je podrejal načelu lepote in njegov ljubljani, „petit fait“ (drobno dejstvo) nima značaja prepisane anekdote. Tudi on je svoja dela dalje pripravljaj, nego je porabil časa za pisanje samo (za „Salammbô“ je prebral n. pr. 1500 knjig, za neko epizodo v „Boulevard et Péculahet“ 60 knjig iz vrtnarske stroke itd.) in vendar so njegovi umotvori, predvsem „Madame Bovary“, harmonično enotni, da, kar je več, ona prikazujejo natančnega psihologa. Kar se tiče njegove psihologije, bi znal biti dandanes kdo z njegovo angleško asociacno metodo nezadovoljen (moderna psihologija se v romanu še ni posebno izkazala), ampak Flaubert je dosegel tudi z nepopolnim sredstvom najsijajnejše uspehe. Ni na mestu, razširjati se podrobneje o Flaubertovi psihološki teoriji. Naj zadošča opomba, da je rabil to sredstvo ravno tako skrupulozno in tako duhovito, da ni podal le psiholoških temeljev tedanje meščanske družbe, ampak celo fiziologijo tedanje duševne razpoložnosti.

Quinta essentia Flaubertove estetične izpovedi se nahaja izražena najjasneje v njegovem glavnem romanu „Madame Bovary“, ki ga je izdal po šestih letih nezaslišanega truda in muk l. 1857. Legenda je preprosta. Ema Rouaultova, hčerka banalnega velepostnika iz provincije, ki je bila deležna v nunskem samostanu takozvane „boljše“ vzgoje, si pokvari pri uršulinkah z neizbirčnim čitanjem romantične literature razum in srce, se zasanja v neki namišljeni tuji in lepši svet in doživlja zato v zakonu z dolgočasnim okrajnim zdravnikom najhujša razočaranja. Hoteč uteči vsakdanji puščobi svoje okolice in brutalni realnosti zakonske suhoparnosti, išče izven zakonske ljubezni svojo uteho in svoje ideale, hiti od razočaranja do razočaranja, si voli ljubimca za ljubimcem, pada moralno čimdalje niže, dokler je poslednja iluzija ne požene prostovoljni smrti v naročje in jo reši tako popolnega moralnega in gmotnega propada. — To je vse! In vendar, kje na celem svetu je inteligenten človek, ki bi se upal priznati, da ga je ta roman dolgočasil?

(Konec prihodnjič.)

Anton Gaspari:

Zgodba o Tinčku.

Od vseh strani udarjajo glasovi zvonov, se odbijajo in hite na vse strani, dokler se ne poizgube nekje daleč v ozadju. Poldan. Solnce stoji visoko na nebu, razpaljeno in svetlo.

Dninar Martin ga ne vidi. V senci visokih kostanjev sedi in čaka. Klobuk je poveznil kraj sebe na klop, z desnico si briše vroče čelo in motne oči, kot bi hotel izbrisati trud in skrb, ki plaho zreta iz njih. Rokavi otemnele srajce jedva dokazujejo, da so bili nekdaj beli; hlače so črnikaste in se cinkasto svetijo in pričajo o trudu dninarja Martina, ki ga spremlja že dolga leta.

Visoki kostanji stoje njemu na desni in levi in kipijo pod svetlo nebo. Tla so kroginkrog osenčena v mirnem hladu, tupatam miglja na tleh košček solnca, ki se je ukradel skozi košate vrhove.

Martin je položil roki na koleno desne noge in zre v solnčne kaplje, ki bleščijo na tleh pred njim. Ne čuje, kako prihaja k njemu bos deček s košarico v roki. Ko pristopi deček h klopi ter položi košarico nanjo, se zdrami Martin in se ozre v poln in rdeč sinkov obraz. Pogladi ga z dlanjo po svetlih kodrih.

„Danes si pa pozen, Tinček. Dolgo te že čakam!“

„Veš, ata, saj sem hitel. Mama je komaj opoldne skuhala, ker je šla pomagat k učiteljevim.“ In Tinček upre vprašajoče svetle oči v očetov obraz. „Selijo se, pa so poprosili mamo, naj jim pomaga, pa je šla. . . Kajne, da je prav!“

„Prav, prav — veš, pa je tudi ata lačen, ko čaka, le povej ji!“

S smehljajem na ustih se pošali oče. Sinku veli, naj sede in si pomakne košarico k sebi. Iz nje vzame dva okajena, z rjavo žico prepletena lončka, velik kos kruha in žlico.

Tinček sede in gleda predse tja do gredice sredi parka, ki se koplje v solnčnih valovih. Vse polno rož je posutih po njej, a tako mojstrsko, da se oddaleč skladno prelivajo iz barve v barvo. Sredi nje razprostira ozkolistna palma svoje vršiče, jih sklanja k tlom ter podaja svoje prstke malim nežnim rožam. Gredico obkolja zelena žična ograja, ob kateri kroži z belim peskom posuta steza in se spušča na štirih straneh v hladno senco pod visoke kostanje.

Počasi zdrzne Tinček s klopi in stopa h gredici. Tam na kraju pri klopi se igrata v pesku dve deklici, na klopi pa sedi lepa mlada

gospa in čita. Deklici sta oblečeni v bela krilca, ki se pod koleni končavajo v široke čipke. Iznad svetlih rjavih čevljev pokukavajo bele nogavice, rokavci jima segajo do srede spodnjih lakti.

Strahoma pride Tinček do gredice ter se nasloni s hrbtom ob ograjo. Široko razpre oči v neznanem čudu, ki mu sije iz njih v pol radosti, pol bojazni. Deklici se mu dozdevata krasni. Starejša stoji pri klopi, mlajša je pripognjena na tla, grabi pesek na kupčke in vtika vanje zaporedoma rdeče rože. Vsi kupčki skupaj tvorijo krog, sredi katerega stoji ona sama.

Tinček zre v deklici, zre v kupčke in rdeče rože. . . Ličeca mu postajajo vroča. Čuti, kako mu stopa nanje rdečica, kakor bi ga kdo z mehкими prstki božal, s takimi prstki, kot jih ima deklica: z belimi, drobnimi, nežnimi. V srcu se mu vzbuja neizvedljiva misel, a tako sladka; še nikoli ni čutil kaj takega v sebi! . . . Čul je že mnogo o angelih, videl jih je v sanjah: drobna bela telesca, droben obrazek, bel in krasen. Nikake sence ni na njih licih, ki bi spominjala zemskih bitij. Srajčice imajo dolge, snežno-bele in skoro prozorne. Gori v ramenih pa se širijo na desno in levo mehke peruti. In zdaj se mu vzbuja predrzna misel v srcu, ki primerja ti deklici onim prelepim sanjam. Še več: v glavi mu šumi povest o deklicah, ki so čistejše, nedolžnejše in lepše kot sami angeli. Peruti jim manjka! A nekaj pravi zamaknjenemu fantku, da bi bile take deklice potem videti okornejše. Da, brez peruti se mu zdita ti dve deklici, ki se igrata v pesku pred njim, popolnoma podobni angelom . . .

Večja deklica dvigne glavo. Ozre se v Tinčkov obraz. Začudi se. Borno je napravljen fantek, hlačice dokolenke so že nekoliko zamazane; tudi srajca, ki jo križata dve pisani naramnici, ni več bela. Ona se ne čudi njegovi obleki, čudi se obrazku. V ozadju se širi jasno nebo, in če primerja deklica fantkove oči z nebom, so te mnogo čistejše, svetlomodre in globoke, kot bi gledala v čiste studence. In nekaj čita deklica v njih: ognjeno željo, da bi smel tudi on, boren fantek, k njima v družbo, da bi i on pomagal grebsti pesek in saditi v kupčke rdeče rože . . .

Ko ga deklica gleda, postaja Tinček zmeden. Vidi njene lepe oči, njen polsmehljaj na ustih, v sebi pa čuti nekaj sladkega, mamljivega, ki kroži po vseh žilah, po vsem telesu in stopa v glavo s tako močjo, da mu usta trepečejo . . .

Počasi prestopi deklica k njemu ter ga prime rahlo za roko. „Ali se hočeš z nama igrati?“

Tinčku je hudo in sladko obenem. Toplota se širi po njegovih roki, širi se dalje, globoko diha, da se mu dvigajo sunkoma drobne prsi. Ne najde besede, le z glavico rahlo prikima.

Deklica ga vodi z roko h klopi. Tudi ona se pripogne in veli Tinčku, naj jima pomaga. Roka se mu mrzlično trese, ko prime najbližjo rožo. Drži jo in zre v deklici, ki se mu dobrohotno smehljata.

„Vidiš, fantek, take rdeče rože rastejo na našem vrtu. Oj, kako lep je naš vrt! Še lepši ko ta tukaj pred nami, pa tudi več rož je po njem. Pet gredic je in vse so posejane z rožami. A najlepše so te rdeče rože!

Mlajša deklica podari Tinčku največjo in najlepšo rožo, ki jo je menila pravkar vtakniti v pesek.

Tedaj se premakne gospa na klopi, se okrene, razpre široko začudene oči ter skoči pokonci, zagradi deklici za roke in ju potisne h klopi. Črno, strupeno zre v Tinčka.

„Ema, zakaj pustiš zraven tega berača! Tako umazan je in bos!“ . . .

„Ne, tetka, saj sem ga sama privedla h klopi . . . Tako rad bi se z nama igral . . .“

„Tega ne pustim, zapomni si!“ Ozre se na Tinčka, ki trepeti po vsem telesu in gleda v tla. Potem prime z jezo kretnjo deklici in odhiti z njima za kostanji . . .

Tinček se polagoma zravna. Bled mu je obrazek, ustnice so mu posinele ter se mu tresejo. Iz oči mu kapajo solze. V rokah pa še drži veliko rdečo rožo s svetlorumenim očesom.

Oče ga kliče, Tinček ne čuje. Kakor pribiti stoji na mestu s sklonjeno glavo, iz oči mu stopajo velike solze, se utrinjajo in padajo na rdečo rožo in pesek. Ustavljajo se mimoidoči. Čudoma zrejo v fantka ter majejo z glavami. Večina njih misli zgodbo o roži, ki je zrastle v parku na gredici: fant jo je utrgal in paznik ga je kaznoval. Na njihovih obrazih ni usmiljenja.

Oče ga kliče. . .

Tinček se zdrzne, potegne z roko preko oči ter odide počasi k očetu.

„Tinček, proč vrzi rožo!“ mu jezo veli oče.

„Poglej, kako je lepa! Dala mi jo je deklica tam pri klopi . . . Zakaj bi jo vrgel proč!“ . . .

Skoro jokoma govori deček. Zdi se mu greh omadeževati to lepo rdečo rožo, ki mu jo je podarila deklica, saj deklici sta bili tako dobrosrčni in tako lepi.

„Vzemi košarico, pa jo nesi domov, rožo pa vrzi proč!“

Oče pogladi sinka po kodrih. Jezno zre, ker mu šume po glavi nesramne besede gizdave gospe, smili se mu sinko, ker ne razume trdosrčnih besed, a blagruje ga, ker ne ve, kaj je beraštvo, ker še ne pozna ubošтва. Pogladi ga še enkrat, in stopa skozi drevored visokemu, črnemu dimniku nasproti — —

Pozno pride oče zvečer domov. Tiho stopi mimo kuhinje v sobo in obstane pri sinkovi postelji.

Vznak leži Tinček, pogrnen z rdečo odejo do prsi. Roki mu ležita mirno po odeji. Svetlobel je njegov obrazek, radost mu leži na okroglih licih, usta se mu smehljajo. Večkrat rahlo premakne ustnice, posmeji se v snu in komaj slišno pošepeta nerazumljive besede. V desnici trdno drži veliko rdečo rožo in sanja o deklicah, lepših ko sami angeli ...

Fl. Golar:

Ti si bogat.

Ti si bogat, deseti sin,
tvoj dom je roža sred planin.

In drobna, čarna ptičica
ti zvesta je kraljičica,

se ljubita in rajata
po solncu izprehajata.

Oblake rožne greš orat
in svojo srčno kri sejat.

In ko zasanjaš sredi trat,
odene zarja te v škrlat.

In zvezde so lestenec tvoj,
viharji plešejo s teboj.

Deseti sin, ti si bogat,
saj te poznam, moj dragi brat.

Golar je v resnici po.
Okroglo feb 6/2.15

Dr. Sketova pisma iz Bosne.¹

Priobčil J. Wester.

Dostavek iz II. pisma gospe Grabnerjevi.

Bosna Serai, 20. avg. 1878, torek 1/23.

Devetnajstega avgusta. — Na goli pečini počivajoč, vidim pod seboj na premnogih točkah goreči Bosna Serai (Sarajevo), glavno mesto Bosne. Sarajevo nam leži premagano pred nogami. Pol treh popoldne je. Solnce pripeka na apneniških gorah neznansko vroče. Pričakujemo namreč, odkar so razpeli ob 1. uri popoldne avstrijsko zastavo, nadaljnih povelj. Hočem počivati . . .

Po besedah: „Hočem počivati“ — je zagrmel strel iz kanona. Planili smo pokonci, zakaj v prvem hipu nismo vedeli, kaj to pomeni; mislili smo, da se je zopet pričela kanonada na mesto, čeprav je bila avstrijska zastava že razpeta in so naše čete v mesto korakale. Toda kanoni so dalje grmeli, začul se je „generalni marš“, in zdaj je bilo nam na višini zapuščenim jasno in očito, da so bili streli v proslavo in praznovanje vhoda avstrijskih čet. Visoko gori na golih višinah smo klicali „hurá“, da je povsod odmevalo, in smo soglašali z veselim krikom v mesto korakajočih čet. Pal je sto in eden strel. Nato je nastala tišina; mi smo zopet počivali in opazovali požar v mestu.

Tako je minil čas do polu sedme ure zvečer. Povelje ni prišlo nobeno; nismo si znali pomagati. Končno smo zapustili višine in se napotili dol v mesto. Jaz sem vodil prednjo patruljo; zasačil sem oboroženega turškega lopova, ki se je bil skril za skale in je hotel ubežati. Odvzel sem mu orožje in ga poslal h glavni četi. Znočilo se je, preden smo našli svojo četo in svoj tabor . . .

Bilo je 10. ura zvečer. Ves dan nismo bili nič jedli; zjutraj sem bil izpil črno kavo in potem ves ljubi božji dan nič drugega ko vodo. Komaj smo čakali ure, da bi se mogli malo pokrepčati in leči. Belgijci so nam dali proti povračilu mesa in riža. Šele ob 1. ponoči smo jedli; jaz sem zaužil le juho, kajti samega mesa brez prikuhe ne morem več pokusiti. Tabor smo imeli poleg njive, kjer so rastle melone. Te melone so bile sladke ko čuker in so utešile našo žejo. Tudi krompir so iztaknili moji vojaki na njivi; za izmeno nam je seveda izborno dišal in smo ga slastno použili.

¹ Prim. lanski letnik „Ljubljanskega zvona“ str. 571.

V torek ob 7. zjutraj smo zapustili svoj provizorični tabor in smo šli v mesto v lastni tabor na malem vežbališču poleg neke mošeje. Tu sem bil izmaknil iz zapuščene hiše blazino in si jo pripravil za svoje izvrstno ležišče. Sedaj sedim na tej turški blazini pod milim nebom in pišem na kolenih liki na pisalni mizi. Moštvo krog mene hrumi in si kuha. Bosnjaki, židovi i. t. d. prodajajo v taboru rum, tobak, melone i. t. d. in delajo dobre kupčije. Tu je velika draginja. Nalil sem si kave, in ker nisem imel potrebnega sladkorja, sem moral pri marketenderju za kosček sladkorja plačati 20 kr. Liter vina stane 1 gld. 20 kr. in še ni dobro, ampak le čobodra.

Na cesti, ki pelje mimo našega tabora, vidimo vedno Turke, ki jih ujete mimo vodijo. — Vse mrgoli avstrijskega vojaka; tu-intam se vidijo tudi turške ženske, vse zastrte in zagrnjene in moški mestni prebivalci . . . Bazarji so že zopet odprti; ljudje se lahko oddihavajo, odkar smo mesto zavzeli. Pred našim prihodom je vladalo strašno samosilstvo. Hadži Loja¹ je bil baje samo „slamnati možič“. Vrag se spoznaj v teh razmerah. Ne ve se, ali se je vršil odpor z vednostjo ali brez vednosti turške vlade . . .

Po zavzetju Sarajeva.

. . . Ob 1. uri so razpeli belo mirovno zastavo; kanoni so umolkni in nastala je tišina. Le tu-intam je poknila kaka puška, kajti na ulicah se je vnela huda pocesna bitka. Ne samo moški, tudi ženske so streljale na avstrijske vojake; v take hiše so nato vlomili in v njih vse pokončali. Mnogo Turkov je zapustilo mesto. Žalostna okupacija je to, ko si je treba vsak korak z orožjem priboriti in s krvjo pridobiti. To je osvojevanje, ne pa zasedanje. Naše izgube so neki prav številne. Zapovedujoči general je zaukazal do 22. avgusta vse orožje oddati. Res ga donášajo v velikih množinah, pa še v večjih ga leži baje skritega po hišah. Našlo se je jako mnogo streliva in se ga še vedno nahaja. Ljudstvo je videti zadovoljno, toda tem ljudem ni prav zaupati. Naš konzulat je že prej mesto zapustil; tisti, ki so bili ostali v mestu, so se postavili pod nemško varstvo, zakaj angleški konzulat jih ni sprejel . . .

Kaj bo sedaj z nami, se še ne ve. Ali pojdemo dalje proti bosenski meji, ali ostane naš polk tukaj, ni znano. Najrajši bi ostali tukaj, da se odpočijemo od velikih naporov. — Jaz sem srečno

¹ Hadži Loja je bil glavni vodja bosenske vstaje; pozneje (2. okt.) so ga ranjenega ujeli. Obsojen je bil na 5 let trdnjavske ječe v Terezinu na Češkem. Umrli je v Meki.

ušel vsem nevarnostim. Danes sem brzojavil Vam in domov... Od danes naprej je dovoljeno oddajati zasebne brzojavke. — Mesto je umazano, večina hiš je lesenih, bazari so zelo nesnažni. Vse je neznansko drago... Židje, Grki, Albanci in Italijani tržijo na drobno z rumom in drugimi stvarmi; največ prometa je s tobakom in žganimi pijačami... Hrepenim po urejenem življenju in po šoli...

V.

Sarajevo, 25, avg. 1878. V nedeljo večer.

Dragi prijatelj!

Danes sem prejel Tvoje pismo s 25 gld. vred. Čudil sem se skoraj denarju, ki ga zdaj ne potrebujem, kajti imam še okoli 70 gld. pri sebi. Ali nič ne dene; po 1. septembru pošljem odtod več denarja nazaj k Tebi, da ga shraniš...

Tukaj smo zdaj v taboru na malem vežbalnem prostoru v mestu. Četrty bataljon je v vojašnici. O naših bojih sem pisal v zadnjem pismu na H. bolj obširno; mislim, da si ga bral. Lahko bi še bolj obširno vse popisal, ali časa pomanjkuje in človek tudi pozabi in si vsega ne more tako več predočiti, ako ne piše hitro po bitki...

Kako dolgo ostanemo tukaj, ne vemo. Želimo si vsi domu od prvega do zadnjega. Tukaj ni dobro bivati. Ali gremo naprej proti meji, ali ostanemo kot garnizija sarajevska, je še dvomljivo med nami. Kako so zdaj avanzirali naši velikaši, Ti je po časnikih znano...

O naših stvareh se čudno piše. Tako je „Tagespost“ lagala, da bi na maršu iz Broda v Dervento imel naš polk 31 mrtvih. Nobenega nismo imeli takrat mrtvega, ali zdaj jih več pogrešamo. V boju pri Maglaju je padel eden, pri Žepčah trije, eden nadčastnik (Kubin); od 34 tam ranjenih jih je že več pomrlo. Za druga dva tudi gotovo znamo, da jih ni. Enega so pokopali Belgijci... Prišel je bil zvečer po strašno hudem maršu v tabor Belgijcev, poprosil je za postelj, ali bolje rečeno, za prostor, kjer bi se vlegel. Podarijo mu to. Drugi dan zjutraj ga začnejo dregati, da bi vstal, ali glej, mrtev je bil. Prevzel ga bil trud. — Drugega „Hartunga“ so našli na cesti med glavno kolono in trênom; temu so bili Turčini vrat odrezali. On je bil namreč truden zadaj ostal in masakrirali so ga. Tako se je tudi nekemu Marojčiču zgodilo. Stvar tedaj ni varna.

Takih žalostnih epizod je več; n. pr. so pri diviziji Württemberg dvema glave odrezali in jih na kole nataknil, da naše Avstrijce pričakujeta. To bode razkačilo naše prebivalstvo! Ogri bodo kleli po svojih mrtvih. To imajo za svoje pobratimstvo s Turki!

Zdaj je nastala noč, dež je ponehal; vžigajo ogenj in pričenjajo pevati narodne domače pesmi. Človeka to veselo petje spominja na slovenski dom in še težje mu je pri srcu, ako se klati po svetu, ločen od svojih prijateljev in znancev in ljubih staršev.

Kako je z menoj, ne vem. Do sredine septembra, ne vem, če bo kaj. Dobro bi bilo, da bi šolski svet vložil prošnjo, v kateri bi se izrazil, da me zelo potrebuje . . . Vam bi potem tudi ne bilo nobene sitnosti v šoli in država bi prihranila denar, ki bi ga morala suplentu plačevati. Ako bi pa to nič ne pomagalo, potem pa itak dojde naš polk še l. 1878 nazaj, kakor se ugiblje pri nas tukaj . . . Človek ni razpoložen k takemu delu; kvečjemu še vzamem Prešerna v roke in berem kako pesem. Včasih tudi med častniki zagovarjam slovensko in slovansko stvar. Ali bob v steno. Ideali so po vodi splavali.

Danes je bila velika služba božja v grški in katoliški cerkvi. Filipović in veliko oficirjev je bilo navzočih. Govor v katoliški cerkvi je bil lep in avstrijsko navdahnjen. Otroci so peli našo cesarsko pesem, „živio“ se je vpilo v cerkvi. — Toliko živio- in živili-klicev, kakor zdaj v Bosni, se še ni slišalo. Srce igra veselja Slovincu, ko sliši, da avstrijska godba skoz mesto Sarajevo igra naš slovenski „Naprej zastava Slave!“

Jutri, v ponedeljek, imamo težko delo. Naš bataljon ima nalogo, turške hiše preiskavati; ali najdemo kaj orožja poskritega ali ne, ne vem. Pišem pozneje, kako se je vse obneslo. Strašno mnogo orožja se je že oddalo. Streliva je bilo za cele armade. Ulovili so adjutanta Hadži-Lojevega; 63letnega starca so obesili. Tudi drugih več obesijo. (!)

Pozdravi mi vse kolege in prijatelje. Kaj počne moje omizje opoldne?

Prisrčen pozdrav g. H., Tvoji kakor njegovi soprogi!

Z Bogom! Živio! Ves Tvoj prijatelj

Sket.

VI.

Sarajevo, sobota, 31. avg. 1878. ob 11. predp.

Dragi mi prijatelj!

V tujini veseli človeka, ako dobi znamenje od svojih prijateljev, da se dobro počutijo in po pismih izve, da se zabavajo in tudi zanimajo za pota in črte, ki jih domači polki težko korakajo.

Od 19. avgusta smo vedno v Sarajevu, v srcu Bosne. Pisal sem Tebi in g. H. skupaj kratko in bolj na lapidarni način, kako

da smo dospeli v Sarajevo. Koliko bojov in kakih smo pretrpeli, pišejo oficijelni telegrami, kakor tudi dopisniki nekaterih časnikov. Jaz sem prejel včeraj, petek, 30. avgusta, osem „Narodov“, najnovejši je od 24. avgusta. To je hitro hodilo, če človek pomisli, kako daleč je in da ni železnic. Od Tebe in g. H. sem tudi pismi prejel, zraven še drugih pet, tako da sem imel veliko čitati, ko sem bil na častniški straži. — Danes smo vežbali, kakor vsak dan zdaj od 7. do 9.; zdaj sem se namenil hitro vsem odgovoriti . . .

Kako je z divizijo Szapary,¹ ne vemo gotovo. Za nami še ni prišla. General Szapary se hvali; ne more drugače, kakor se umakniti, če je slab pot in ne more trën naprej. Pričakujemo zdaj tri kore, ker se nas toliko potrebuje, če se hoče začeti organizirati; kajti moraš pomisliti, da mora vsaka vas, vsak trg dobiti svojo garnizijo, sicer ropajo in morijo turški lopovi svobodno in naše postave se samo lahko zasmehujejo. V Sarajevu mora ostati kakih 20.000 mož, da se vse dobro varuje. Na gore se mora razpošiljati in razpostavljati veliko vojakov, da se tako pred napadi varujemo. Kajti vstaši se še vedno zbirajo; Hadži Loja je neki osem ur od nas proč. Reklo se je, da ga vlovimo, a dozda se to še ni moglo storiti. Polovili in poobesili so že več vodij. Hrabro umirajo ti ljudje. Eden je rekel: „Sada rado umirem, jer neima više Boga“. Starci so večidel najhujši fanatiki. Zdaj je vse mirno. Orožje se je oddalo.

Imel sem tri patrolje po 8 mož in eden mestni oddelek, ki sem ga preiskal. Vse smo pregledali. Ženske so harem odprle, ga izpraznile in mi smo ga pregledali. Po hišah je jako čedno, umito in snažno. Oni hodijo bosi po svojih sobah. Miz in stolov ne poznajo, samo divani so, kakor klopi pri naših kmetih okoli sten. Hiše so lesene. V harem so lepe preproge in divani. V sobi sta dve omari: ena za preproge in blazinice, druga omara je „za stranišče“ — prav praktično, ali nikjer nič ne smrdi... Tudi v mošeje sem šel; izul se nisem, kakor morajo to Turki storiti. Enolično je po teh cerkvah. — Turške žene so vse jako zavite, lica se nič ne vidi. Tam pa tam sem zapazil kako zalo stvar. Žene so se jokale, ko smo prišli v hiše. Bojijo se nas, kakor naše žene Turkov, če bi k nam prišli. Plakale so, ali to nič ne pomaga. Ne zgodi se jim nič. S črno kavo in drugimi sladkarijami so me tam pa tam počastili. Malo sem vzel, kajti človek je potreben, če se od 7. do 1. popoldne tam okoli klati po hišah in ulicah . . .

¹ XX. divizija, ki ji je poveljeval grof Szapary, je imela nalogo zasesti vzhodno Bosno. Vstaši so jo prisilili, da se je izpred Dolnje Tuzle nazaj pomaknila.

(1) Danes zopet enega obesijo. Mi smo zdaj zunaj mesta v taboru. V mestu nas je nadlegoval strašen smrad. Zdaj tam kampiramo, kjer so obešence pokopali. Ena piramida iz pušk naše kompanije stoji ravno na en čevelj globoko pokopanem Turku. Bojimo se, da bi ne nastala kaka nalezljiva bolezen. Legar se hoče vsiliti, ali mislim, da se ne bode razširjal.

Želel bi ti, da bi deželo pregledal, kaka da je. Prav lepo je okoli Sarajeva. Samo proti jugovzhodu je strašno gorato in pečinato. Mesto je prepreženo s sadnimi vrti in se lepo znaša. Hiš je veliko pogorelo. Zdaj so ljudje že malo na nas navajeni. Avstrijski denar radi jemljejo, turškega skoraj nočejo nazaj jemati. Posebno se jim naši goldinarji dopadejo, ker so novi. Dragoča je velika. Denarja se veliko porabi, posebno če se vino pije, ki stane po litru 120 novčičev. Jajc je težko dobiti po 5 novčičev. Sadu je jako veliko, ali tudi drago.

Janežič Zadnjič sem se v mestu blizu „konaka“ sestal z g. Janežičem; vse skupaj lepo pozdravlja. On je zdrav in dobro izgleda; želi si tudi domov. Čudil se je, da sva tako blizu skupaj. Marojčičev tabor ni daleč od mene; obiskal ga nisem, ker nimam posebnih znancev tam. — Vročina nam strašno nagaja, po šatorih ni prestatu popoldne, ker solnce strašno peče.

Pozdravi mi vse znance, prijatelje in kolege! Ravnatelja mi pozdravi in naznani, da bolj želim v Celovcu poučevati in pri Mišicu na večer čašo vina piti, kakor tukaj životariti. — Ravno zdaj stoji pred našim taborom kompanija lovcev, ki sodi čez Turka. Obesili ga bodo — to je naše geslo. Človek postane hladnokrven, kaj ne? (!!!)

Zdravstvujte! . . .

Sket.

VII.

Sarajevo, 17. septembra 1878.

Ob 2. popoldne.

Dragi mi prijatelj!

Ravno danes ob 12. uri sem prejel Tvoje prijazno pismo, ki si mi ga 9. septembra poslal . . . Mi dobivamo semkaj precej hitro pisma in časopise, jaz sam imam „Slov. narod“, ki mi je tudi naznanil, da je v celovski okolici propal Andrej Einspieler. To me je neznano osupnilo, nekaterikrat sem moral vzdihniti. Izreci moje obžalovanje in mu donesi moj pozdrav . . .

Nas rezervnih častnikov potrebujejo kakor vsakdanji kruh, — pomisli si le, da je večina častnikov bolehnna. Pri moji kompaniji

sem s stotnikom vedno sam in moram imeti veliko službe: 24 ur služba, potem eksercirka, zopet 24 ur službe i. t. d. Zdaj sem v Sarajevu in menda ostanemo tukaj, dokler ne gremo domov; kdaj se pa to zgodi, ne vemo. Mi smo, kakor je rekel Filipović sam proti polkovniku, njegov „garde-regiment“, mi smo edini vsem njegovim zahtevam na vse strani zadostili. Vsak general, ki se pri svojih četah poslovi, težko od nas slovo jemlje. To mene jako veseli, ko vidim, da slovenski sinovi svetu pokazujejo tako moč, silo in hrabrost, — samo žalibože, da nas od dne do dne bolj tlači sovražna mōra . . .

Pozdravi mi H a, želim mu srečen pot ter upam, da se še letos vidiva. Pozdravi mi vse kolege in jim povej, da sem zdrav, ali da hrepenim priti zopet v njihove prijaznejše kroge, nego so tukaj v Sarajevu . . .

Drugo pot več!

Pozdravi vse

Sket.

VIII.

Mokro, petek 4. okt. 1878.

Dragi mi prijatelj!

Ni še dolgo, da sem Ti pisal, ali hočem Ti svojo spremembo naznaniti. Mokro je moje bivanje od 3. oktobra. Zares, kraj zasluži to ime. Ta kraj je moker. Pravzaprav je okoli in okoli vse gorato, samo med gorovjem je mala dolina in ta je zelo mokra; odtod tudi ime. Nekaj kočic je tukaj videti. Vse je zelo revno in neobdelano. Prebivalci tukaj so Grki — Srbi ter dobri posli naši vojski. Okolica je izvrstna; dozdeva se mi, kakor da bi stal na Križni gori pri Celovcu, če tukaj iz našega tabora, ki je jako primitiven, gledam proti solnčnemu zahodu in vidim v nebo moleti grebenaste vrhove strminih gor. Lep, zares lep je videti na večer ves pogorski greben, ali še lepše ga je gledati zjutraj, ko solnce vzhaja in zlasti vse gorske vrste. Tik nam za hrbtom so strme, odtrgane apnene pečine, ki se vzdigujejo visoko proti nebu. Za temi pečinami je za nas odločeno razpostaviti prednje straže in čuvati to ozko sotesko. — Da je bil tukaj boj, ti je znano. Danes, na god našega cesarja, se je razdelilo znamenje hrabrosti tistim oddelkom, ki so se tukaj kakor tudi drugod bojevali.

(Konec prihodnjič.)

*nismo porokovali ~ južna hovanstva - ja leta 8. leta
se več bitij*

Književna poročila

E. Zolá, Rim. Poslovenil Etbin Kristan. Založila Anton Kristan in drug v Ljubljani 1915. 80, 876 str. Cena broširanemu izvodu 5 K.

Suha so tla naše književne produkcije, originalne in prevajalne. Izvirnega izide malo in kar izide, so večinoma drobnarije; če napiše moderen pisatelj roman, je to že velik dogodek. In ravno roman, daljšo povest hočejo naši ljudje. Žejni so berila. To potrebo po branju je ustvarilo prodiranje izobrazbe med širše plasti ljudstva, kjer so v prvi vrsti delovale in delujejo ljudske knjižnice, ki nikakor niso knjigotrštvu na kvar kakor nekateri mislijo. ampak ravno vzbujajo med vedno širšimi krogi potrebo po beletristični in po poučni knjigi. Komur se je v knjižnici priljubila lepa in dobra knjiga, si bo izkušal potem tudi sam omisliti sčasoma svojo, lastno majhno knjižnico. Pač vsled splošne gospodarske krize opazujemo zadnji čas pri naših založništvih splošno stagnacijo. Ljudske knjižnice ne dobivajo več nove hrane, sveže krvi, ljudje ne prihajajo več vanje, kajti vse, kar imajo, „so že brali“ ... Zato naj naša založništva, ko se povrnejo spet normalni časi, utešijo žejo naših ljudi po berilu, in sicer z dobrimi prevodi dobrih tujih del; kajti originalna naša produkcija na noben način ne zadostuje in tudi večinoma ne zadovoljuje po kvaliteti. Geslo nam bodi: boljši dober prevod kakor pa slaba izvirna stvar.

Imamo sicer že precej dobrih prevodov dobrih del, velikokrat pa sta zagrešila založnik in prevajalec, ker nista bila dovolj orijentirana v literaturo — faux pas. In tak faux pas je tudi ta „prevod“ ki ga imamo pred sabo. Od francoskega naturalista laške krvi Zole imamo roman „La débâcle“ (Polom) v izvrstnem Levstikovem prevodu in brezhibni Schwentnerjevi opremi, dalje je prevedenih še par novel. To je vse. Prevedena še ni na slovensko njegova najboljša stvar „Germinal“, roman iz rudnikov, iz delavskega življenja; prav tako ne roman „L'assomoir“ (Ubijač) iz istih krogov, protialkoholne tendence, obenem eno najboljših Zolajevih del. Kaj bi bilo delavskemu voditelju E. Kristanu bližje, nego da bi bil podal svojemu občinstvu ta dva romana? Pa v človeku je že tista romantična žilica, da ne bere rad popisovanja razmer, ki jih pozna, ampak rajše o tem, česar ne pozna. Morda je Kristan računal s to človeško lastnostjo in morda je delavec svoj čas v „Zarji“ res z večjim zanimanjem bral „Rim“ kjer se popisuje papežev dvor in njegove spletke, kakor bi „Germinal“ ali „Assomoir“, kjer bi videl svoje lastne razmere. . . No, v prvi vrsti je pri Kristanu pač odločevala protiklerikalna tendenca tega romana, ni pa pomislil ali sploh ni vedel, da je ta zaključni del trilogije „Les trois villes“ („Paris“ — „Lourdes“ — „Rome“) po soglasni sodbi literarne kritike najslabša stvar, kar jih je Zola sploh napisal. V zadnjih romanih — tudi „Les quatre evangiles“ spadajo sem — je Zoli sploh opešala tvorna sila (izvzemši edino „L'oeuvre“), zato pa tem bolj neprijetno sili na dan tendenca.

Fabula je za tako obširen roman veliko prerевна, večino debelega zvezka tvori dolgovezno in dolgočasno popisovanje. Kdor more brez zdehanja in ne da bi preskakoval po več strani prebrati ta roman do konca, temu čestitam na veliki krščanski čednosti, ki se imenuje potrpežljivost.

„A quelque chose malheur est bon“ — tako ima tudi to dejstvo, da je Kristan šel prevajati „Rim“, ne pa „Germinala“, to dobro stran, da je ostal tako „Germinal“ prihranjen boljšemu prevajalcu in pa — splendidnejšemu založniku. Po vsej priliki je namreč Kristan prevajal iz nemščine, ne pa iz francoskega originala; stvar je torej kot prevod brez literarne vrednosti. Dalje je oprema knjige — rahlo rečeno, precej primitivna in slaba, pač z ozirom na to, da bi si jo tudi revnejši lahko kupil. — Prevodu se tudi pozna, da je nastajal sproti za listek „Zarje“; jezik in slog sta precej površna.

Sempatja dobimo vtisek, da se je Kristan — nalašč hotel približati vulgarni govorici; to kažejo oblike kakor: tempelni (25) „iz tempelna“, (269), angelni (295), „angelnov“ (409), „šalica“. Drugod je direktnih slovniških napak pač kriva površnost n. pr. „Ali mi nimate ničesar nalagati za Pariz“ (840). „Poginem od žeje“ (632). Štokavski način rabe veznika „pa“ v zmislu našega „in“ je tuj slovenskemu jeziku, čeprav so ga nekateri žurnalisti začeli uvajati. Tako piše Kristan: „Za tujca bo zanimivo, pa bi Vam svetoval, da ne zamudite prilike“ (565); ali Opazil je Narcisa, pa mu je prišel naproti“ (611). Hrvatje, ne pa mi, govorijo o „zadnjem p o m a z a n j u“ (679). „Napulj“ mesto „Napoli“ je tudi hrvaško. „V z d r h t e č od svoje mrzlice“ (473) je popolnoma zgrešeno. „Son Romano di Roma“ je pač „Rimljan iz Rima“, ne pa „Roman(!) iz Rima.“ Grd germanizem je končno stavek: „Vaša eminenca je pričakovan“ (111), ki kaže jasno na nemško predlogo prevajalčev; francoska konštrukcija je popolnoma druga: „On attend Vôtre Eminence“. Oblika „upozoriti“ mesto „opozoriti“, kakor jo dosledno rabi Kristan, ni prava.

Vzlic vsem navedenim in nenavedenim napakam bo knjiga pri današnjem pomanjkanju berila pri nas dobrodošla predvsem našim ljudskim knjižnicam. Tudi protiklerikalna tendenca ne bo brez koristi.

Dr. Vinko Zupan.

Pavel Flere, „Babica pripoveduje“. II. Natisnila in založila Učiteljska tiskarna. V Ljubljani, 1914. 80. 64 str. Cena?

Pavel Flere je marljiv pedagoški pisatelj, a stopa tudi v beletristiko. Smisel za leposlovje more pedagogu le koristiti, ker ohranja njegovemu šolskemu delu potrebno svežost in „življenje“. A obratno pa je nevarno, da bi pedagogika v pedagogu ubila beletrijo; samo na sebi je umljivo in po mnogih zgledih je dokazano, da učitelji hočejo učiteljevati tudi v lepi knjigi in ji s samimi nauki jemljejo lepoto. Pavel Flere doslej ni zapadel tej nevarnosti. Čuvala ga je pri tem narodna pesem, ki mu daje motive ali gradivo za povesti njegove „babice“, narodna pesem slovenska in srbohrvatska („Car Dukljan“, „Bratje in sestra“). Včasih ima seveda tendenco že tudi narodna pesem, na pr. pesem „Kresnice“, ki jo je Flere posnel v pravljici o kresu in ki daje prvo ceno ponižni siroti, zvesti grobu očetovemu in materinemu ter domači cerkvi Sv. Miklavža.

Često se otrokom ponujajo pravljice in povesti, ki nikogar ne morejo zanimati, tudi dece ne. Večji pomen imajo že povesti, ki s svojim dogodkom otroke sicer zavzamejo, a so brez učinka na odraslega. Najviše pa je ona mladinska literatura, ki nudi mladini zanimive dogodke, a ima tudi za odrasle ljudi vrednost, bodisi da je vobče poetična, bodisi da se da umeti tudi simbolično. Vsiljevanje tendence pa v vsakem slučaju zvija dogodke tako, da se le prerada čuti prisiljenost njih razvoja; zato vsiljena tendenca le škoduje spisu. Flere direktno in vsiljeno ne moralizira; to je njegova prednost. V ostalem pa stoje po literarni vrednosti najviše pravljica „Car Dukljan in sv. Arhangel“, ki bo zanimala otoka s konkretnimi dogodki, odraslega pa z možno simboliko, tako kakor pravljica o Prometeju. Slično

je s „Tomažem v Indiji Koromandiji,“ le da je tu snov bolj znana: „matjaževanje“ je bilo vedno drago ne le mladini, ampak sploh vsem, ki še hrepene. Skoro aktualna alegorija je povest o tem, „kaj se godi po svetu“. „Miš pše ico, mačka miško“ pa je nazorna slika borbe za obstanek, kjer veliki jedo manjše; z dodanim moralizujočim obratom, češ da človek ne sme odlašati z delom do drugega dne, je avtor dogodke zaokrožil. Kot epska slika sama na sebi bodo delovali „Turki na Ptujski gori“, kot romantična slika še posebe „Zarja in Solnčica“. Vemo, da otroci radi čitajo čudovite zgodbe o zakletvah in drugih metamorfozah, kakor jih vidimo v „Bratih in sestri,“ v „Sestri, zakleti v ribo“ in v „Junaški Vidi,“ a za odraslega so take povesti brez cene, dokler ne najde v njih vsaj alegorno skritega motiva o vsegamočnosti ljubezni ali česa sličnega. — Izven okvira povesti je to, kar babica pripoveduje o nekdanjem koledovanju in jurijevanju, a zato še ni odveč, zakaj današnja najmlajša generacija se more o tem poučiti le iz knjig.

Naša sodba o smeri in značaju babičinega pripovedovanja je torej ugodna. Knjiga bi se pa končavala lepše, ko bi tista zadnja stran („Ptiček-slaviček“) bila prazna, lepša za pogled in za stvarni efekt, ki ga brez potrebe ubija nepotrebeni dovtip zadnjega stavka. — Ne maram za tistimi ocenjevalci, ki pri vsaki slovenski knjigi iztikajo za slovniškimi in stilističnimi istinitimi ali dozdevnimi hibami, vendar si ne morem kaj, da bi Fleretu ne očital, zakaj rokopisa v tem oziru ni bolj pogladil in popravil. Tudi korektura tiska ni bila natančna.

Dr. Fr. Ilesič.

Gruden dr. Josip, Zgodovina slovenskega naroda. 4. zvezek. Izdala Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1914. V. 80. str. 529—688.

Četrty zvezek Grudnove zgodovine obsega poglavja o priklonitvi čeških, ogrskih in hrvatskih dežel Habsburžanom, o Ogrskih Slovencih, o bojih s sultanom Solimanom in o Ivanu Kacijanarju, o uskokih in o Vojaški krajini, o vzrokih in pričetku luteranstva, o Trubarju, Urbanu Tekstorju, Vergeriju, protestantskem slovenskem slovstvu, o boju deželnih stanov za protestantizem, o organizaciji protestantske cerkve in šolstva, o vplivu protestantizma na katoliške razmere in sektah štifatarjev in skakačev. — Z isto marljivostjo in pridnostjo kot pri prvih treh zvezkih je nabral dr. Gruden tudi za četrty zvezek obilico raznovrstnega gradiva in zanimivih zgodovinskih posameznosti. To drobno gradivo dela spis zanimiv, zakriva pa obenem pomanjkanje širšega obzorja in pomanjkanje povdaranja narodnostne ideje. Zadnje pogrešamo tem težje, ker je delo namenjeno najširšim slojem in ima probujati tudi našo narodno zavest. Te svoje naloge se je pisatelj sicer v prvem zvezku zavedal in jo tudi krepko povdajal, toda sedaj jo je nadomestil s podčrtavanjem edino le verske ideje. Zlasti se to čuti pri poglavju o protestantizmu. Res je sicer katoliškemu duhovniku težko drugače pisati o zaničevanem lutrovstvu, toda risati dobo tako enostransko in tako omalovaževati pomen protestantskega slovstva, kot se je zgodilo to v tej knjigi, je vendar prehudo. V celem zvezku je najlepše in najbolj zanimivo obdelal poglavje o Ogrskih Slovencih.

—z—

Savremenik. Mjesečnik Društva hrvatskih književnika u Zagrebu. Godina IX. 1914. 40. 507 str. Celoletno 12 K.

Zadnjih pet števk tega letnika je izšlo vsled vojnih dogodkov skupno kot en obsežen zvezek, skoro knjiga. Najsi ima kdo o urednikovih umetniških nazorih ali o njegovi uredniški marljivosti te ali one misli, tajiti pa vsekakor ne more, da ima dr. Vizner-Livadić s svojim listom srečo: „Savremenik“ je po obsegu in po vsebini pač prvi jugoslovanski list. Od Ogrizovića do Tresića, od Zofke Kvedrove do

Čurčina, od Bazale do Jensena, vse daljave in kulturno-politične razdalje razbiramo v njem, in Matoš ter Šantić si segata v roko.

V zadnjem zvezku podaja dr. Milan Ogrizović nekaj spominov in impresij o pisatelju Franu Galoviću, ki bi bil imel ostati večer kadet v rezervi radi neke novele v „Savremenuku“. Vlad. Lunaček poroča o Strossmayerjevem spomeniku, ki bo stal najbrž na Zrinjencu. Natečaja se morejo udeležiti vsi jugoslovanski umetniki, kjerkoli stanujejo; porota (jury) bo internacionalna, t. j., v njej bo očitno tudi nekaj tujih umetnikov. Lunaček kritizira ta načrt ter nasvetuje, naj bi se natečaj razpisal večkrat, če tudi bo s tem stvar dražja, in se boji, da iz naših razmer ne bo vzrastle Strossmayer kot človek kulturne revolte, kot prosvetitelj iztoka, kot genialni osnovelec novega reda v zapadni cerkvi, kot veliki Slovan, ampak zgolj kot zastopnik svojega stanu. — Isti Lunaček poroča o najmlajših hrvatskih obrazovanih umetnikih. Tuje akademije priznavajo zagrebški „Umetniški šoli“, da polaga svojim gojencem dobre temelje. Seveda hrvatski umetniki gredo potem še v svet; tako je na pr. Ljuba Babić ml., eden izmed prvih mlajših črtačev, bil v Monakovem, Parizu, v Italiji, Maksimilijan Vanka v Bruslju, Parizu, Londonu, v Holandiji. — Zofka Kvedrova poroča v obširnejšem članku o Kraigherjevem romanu „Kontrolor Škrobar“. Pisateljica priznava romanu vrednost, a ne kot političnemu romanu. „Dr. Kraigher htio je dati Bartschu u svoje romanu odgovor. I dao mu ga je. Ali u nečemu je pogriješio, krupno pogriješio, Bartschovi romani su pozitivni; njegovi borci silni, simpatični, karakterni i idealni .. Kontrolor Škrobar jedna je figura, slabič, ženskar, alkoholičar ... Očaj, što ga budi junak romana u čitaocu, donekle ublažuje učitelj (Sever). Literatu neće biti nikaka zagonetka, zašto je sebi izabrao dr. Kraigher negativnog junaka, da ga obradi. No dr. Kraigher htio je biti sa svojim romanom i propagator nacionalne ideje Slovenstva, zato je njegov „Kontrolor Škrobar“ pogriješio. Propagatorski rad treba heroja. Propagator, zastupnik jedne ideje, mora da imponira, ne da budi u najboljem slučaju — samilost. — To je osnovna pogriješka tega romana. I zato je „Kontrolor Škrobar“ slabi i loši odgovor Bartschovim romanima ... Slika je zbilja negativna. Ne oduševljuje, nego budi strah i razmišljanje, pa i to je kadkad potrebno. Možda je to autor i htio.“ Obširneje namerava Zofka pisati posebe o temi „Kontrolor Škrobar in žena“. — Septembra 1. 1914 se je prvič pela v Zagrebu opera „Lapudska sirotica“, ki ji je tekst napisal Mlan Ogrizović, a jo uglasbil Fr. S. Vilhar. Glasbeni kritik Krešimir Benić ne daje operi nikake cene. — Umetniški kritik Kosta Strajnić poroča o turški obrazovni umetnosti. Mohamed je prepovedal prikazovanje božanstva in človeškega telesa; zato so Turki slikarstvo smatrali za grešen posel. kjub temu so sultani na svojih dvorih imeli zapadnoevropske slikarje. Največji današnji turški slikar je O. Hamdi beg. — „Listek“ je zelo bogat. Dramatik Kosor je spisal v nemškem jeziku dramo, ki je izšla tudi v hrvatskem prevodu: „Pomirjenje“. Kakor Poljak Przybyszewski, je Kosor nemško-slovanski pisatelj. — V izrednih izdanjih „Matice Hrvatske“ je izdana nova drama o padu Dubrovnika „Jakobinka“ pod psevdonimom „Lukše s Orsana“. — V Mostaru je 1914 izšel 2. zvezek „Muslimanske biblioteke“, ki ima „konfesionalno a donekle i muslimansko klerikalno obilježje“ z mottom: „Spas je naš u islamskoj prosvjeti.“ — Mladi bolgarski slavist Pavel Oreškov je kot svojo doktorsko disertacijo izdal razpravo o Vatroslavu Jagiću. — O sedanjji vojni in umetnosti izvaja „U. D.“: „Sumnjam o slikarijama iz ovoga rata. Slikarski momenat današnjih događaja izčezao (izginil) je u liniji ...“ Sredi knjige je barvna reprodukcija „Šarke“ Ivana Vavpotića.

Kaj. Ogrizek.

Mažuranić Vladimir, Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik. „Zvezek IV.: „kanat“ — „med“. Izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb, 1913.

Poleg velikega „Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika“, ki je došel do črke N, izdaja Jugoslavenska akademija posebe zgodovinski pravni slovar. Akademik Vl. Mažuranić znaša v njem o izrazih, ki morejo igrati v pravnem življenju kako vlogo, bogato gradivo iz starih spomenikov, knjig in današnjih dialektov. Ozira se pri tem tudi na etimologijo besed, ki je kaj nevarno polje. Kje je meja juridičnosti izrazov, to se da težko reči; vendar se mi zdi, da Mažuranić v tem oziru sega predaleč. Kaj imajo v pravnem slovarju iskati n. pr. besede kakor „krat“, „mar“ ali krompir? — Iz IV. zvezka tega dela hočem tu posneti nekaj beležk, ki se ponajveč tičejo lastnih imen. V listini iz 16. stoletja se nahaja „kaniga“ = knjiga in „kanez“ = knez. Mažuranić dodaja, da bi se na obliko „kanez“ dalo zvesti ime „Kaniža“, zlasti, ker se ime tega kraja baš v 16. stoletju piše tudi: Keniža. — Glede „kazni“, ki pomeni tudi neki davek, pravi Mažuranić: „Ako je istina, da u Gor. Kranjskoj kazni znači njem. Steuer, tad bi se smjelo pomisliti, da je riječ postala ili v zvezi sa sveslov. glag. kazati sa značenjem reći, odrediti, zapovjediti i dr. Sličnim načinom postadoše narok, urok, zarok.“ — Lastno ime Kelemen od „Clemen“; tu je omeniti štajersko ime Kelemina, prim. Koloman. — Izraz „črna vojska“ je znan tudi po severozapadnih hrvatskih krajih. Mažuranić opozarja na rusko besedo „čern“ = plebs, a zdi se mu, da imamo tu opraviti z asimilacijo tuje besede: ital. „cerna“ pomeni vojaka-seljaka (Du Cange: černe ital. = militia urbana), dasi bi bilo mogoče, da je beseda v beneški dialekt prišla iz slovenščine. — „Kocil“ je ime vinograda blizu Zagreba; od Cancianus? (Ob Muri na Štajerskem je vinogradni „vrh“ Kacian). — Lastno ime „Kohan“ je tudi v starih hrvatskih spomenikih (kakor je bil nekdanj med Slovenci tudi Jaroslav). V starem Zagrebu so lastna imena: Kon, Kone, Kun, Kuna; na Štajerskem so imena Konjc, Kunc, Kunič, češki: Kunc, Kunata itd. Ime „Kupljen“ v Hrvatski in Srbiji, a tudi na Štajerskem. O „Kurentu“ se pripoveduje tudi med Hrvati; v Gornji Krajini se pripoveduje o Korenu kovaču. Ljubljana se je v 14. veku zvala zaselje v Zagrebu; Mažuranić opozarja na veliko število slovanskih lastnih imen, ki se enako začenjajo, ter pravi: „Mislim, da mora ina slovanska ili inojezična osnova biti, od koje su postali mnogi ti nazivi, a služi oznakom za podvodne, kalne nizine.“ — Imena „Masten“, Mesten, Mestina, Mestihna, Mestinja je izvajati od „Mestislava“.

Dr. Fr. Ilešič.

Jan Ev. Chadt Ševětinský, Dějiny lesů a lesnictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. (Zgodovina gozdov in gozdarstva.) V Písku, 1913. V zalogi pisatelj. 1121 str. Z 250 ilustracijami, 3 mapami in mnogimi tab.

Bolj morda nego po leti deluje zdaj po zimi na nas mogočni gozd, čigar velikani mole v silnem odporu proti mrazu, in burji ven iz belega snega. Naj omenimo zato češko literarno delo, ki nas uvaža globoko v romantiko prirode in je po svojem predmetu nekaj posebnega. Avtor je že trideset let upravitelj Schwarzenbergovih gozdov ter je o njih mnogo napisal. Vse to je posnel v navedenem delu, ki je izšlo sedaj že v drugem izdanju. V posebnem oddelku govori o „spomina vrednih in starih drevesih češkoslovanskih“, na pr. o mnogo-stoletnem sedmerodebelskem jesenu, ki mu narod pravi: „Pri sedmih bratih“.

Nik. Vozník.

Mestna hranilnica ljubljanska

:: Ljubljana, Prešernova ulica št. 3. ::

Največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa koncem leta 1914	K 740,000.000.—
Vlog koncem junija 1914 nad	„ 44,500.000.—
Rezervnega zaklada	„ 1,330.000.—

:: Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po ::

4½%

brez odbitka. Hranilnica je **pupilarno varna** in stoji pod kontrolo **c. kr. deželne vlade**. Za varčevanje ima vpeljane lične

domače hranilnike.

Narodna knjigarna v Ljubljani

priporoča sledeče knjige:

Atila v Emoni. Romanca. Napisal Ant. Aškerc. Cena broš. 1 K 40 v, vez. 2 K 40 v, s pošto 10 v več.

Brodkovski odvetnik. Roman. Češki spisal V. Beneš-Sumavsky. Cena broš. 1 K 50 vin., vez. 2 K 50 vin., s pošto 20 vin. več.

Čez trnje do sreče. Roman. Spisal F. Senčar. Cena broš. 1 K 20 vin., vez. 2 K 20 vin., s pošto 20 vin. več.

Greh in smeh. Zabeljene in osoljene kratkočasnice. Zbral Tinček Hudaklin. Cena 1 K, s pošto 10 v več.

Gospod Žabar. Humoristično-satirične in resne sličice iz sedanjosti. Spisal Luigi Calco. Cena broš. 80 v, s pošto 10 v več.

Narodni kataster Koroške. Spisal Ante Beg. Cena 60 v, s pošto 70 v.

Gospod Bucek. Humoristično-satirične in resne sličice iz sedanjosti. Spisal Luigi Calco. Cena broš. 70 v, s pošto 10 v več.

Kralj Matjaž. Zgodovinski roman. Spisal Fran Remec. Cena broš. 2 K, vez. 3 K, s pošto 20 v več.

Lepi striček. (Bel-ami.) Roman. Francoski spisal Guy de Maupassant, prevel Oton Župančič. Cena broš. 3 K 50 v, vez. 4 K 70 v, s pošto 20 v več.

Ljubezen in junaštva strahopetnega praporščaka. Zgodovinska povest. Cena broš. 80 v, vez. 1 K 60 v, s pošto 10 v več.

Rienzi zadnji tribunov. Zgodovinski roman v dveh delih. Spisal Edward Lytton-Bulver. Cena 4 K, vez. 5 K 20, s pošto 20 v več.

Kmetska posojilnica ljubljanske okolice

registrovana zadruga z neomejeno zavezo v Ljubljani

:: obrestuje hranilne vloge po čistih ::

4³/₄ %

brez odbitka rentnega davka, katerega
plačuje posojilnica sama za svoje vložnike.

Posojilnica posojuje svoj denar na varna
kmečka posestva, radi tega je tudi ves
denar pri njej popolnoma varno naložen.

Gospodarstvo posojilnice vodijo gg.:

Ivan Knez, veletržec in velepos. v Ljubljani.
Andrej Šarabon, veletržec in pos. v Ljubljani.
Josip Lenče, veletržec in posestnik v Ljubljani,
Ivan Mejač, veletržec v Ljubljani,
Anton Pogačnik, posestnik v Spodnji Šiški,
Franc Jarc, posestnik v Medvodah,
Avgust Jenko, posestnik v Ljubljani,
Alojzij Vodnik, kamnosek in pos. v Ljubljani.

Rezervni zaklad K 800.000.—.

Upravno premoženje koncem leta 1912 K 19.000.000.

::::

Ustanovljeno leta 1881.

::::